

10. SINIF

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

ETKİNLİKLİ SORU BANKASI

TÜLAY KIZILTUNÇ - BURCU DUMAN

GÜNLÜK YAŞAMLA
KÖPRÜ KURMA

HÜCRELENDİRİLMİŞ
KAVRAMA TESTLERİ

NOKTA ATIŞI BİLGİLERLE
ÖN HAZIRLIK

BAĞLAM TEMELLİ
ÇIKARIM TESTLERİ

AKTİF ÖĞRENME
ETKİNLİKLERİ

YAZILI SINAV
SENARYOLARI

YENİ MÜFREDATA UYGUN

EYÜP HOCA'YLA
TÜRKÇE VE EDEBİYAT'TAN

4K
YAYINLARI

ÖN SÖZ

Sevgili Öğrenciler ve Değerli Öğretmenler,

Yoğun ve titiz bir çalışmanın ürünü olan 4K Yayınları 10. Sınıf Etkinlikli Türk Dili ve Edebiyatı Soru Bankası;

- Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne uygun,
- Öğrenci merkezli,
- Bütüncül bakış açısını yansıtan,
- Tamamı video çözümlü,
- Zenginleştirilmiş akıllı tahta içeriklerine sahip yardımcı bir kaynaktır.

Kitabımızda;

- Müfredatta belirtilen metin türleri ile ilgili kısa bilgilere,
- Farklı soru tekniklerinden oluşan etkinliklere,
- Dil bilgisi konularına yönelik uygulama çalışmalarına yer verdik.

Kitabımızı;

- Kavratıcı konu testleri,
- Pekiştirici, geliştirici tema değerlendirme testleri,
- Güncel ölçme yaklaşımına uygun bağlam temelli testler,
- Yazılıya hazırlık örnekleri ile zenginleştirdik.

Öncelikle belirtmek isteriz ki 10. Sınıf Etkinlikli Türk Dili ve Edebiyatı Soru Bankası'nın etkinlik ve sorularında usta kalemlerin elinden çıkmış, öğrencilerin üst düzey becerilerinin gelişimini destekleyecek nitelikte, özgün metinler seçtik. Öğrencilerimizin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve öğrencilerimize estetik duyarlılık kazandıracak nitelikte metinler kullandık. Öğrencilerin çeşitli metinleri anlamlandırıp dilin inceliklerini fark edeceği parçalara yer verdik. Bununla birlikte bu kitabı hazırlarken öğrencilerimize edebî zevki de aşılamayı amaçladık. Her bir öğrencinin özel olduğu düşüncesiyle öğrenme düzeylerindeki farklılığı dikkate alarak uygun yöntemlerle kitabımızı hazırladık. Kitabımızı öğrencilerin merkeze alındığı aktif öğretim yöntem ve tekniklerini temele alarak düzenledik.

Kitabımızın içeriğini müfredatta belirtildiği gibi tematik bir yaklaşımı benimseyerek oluşturduk. Temaların içeriğinde disiplinler arası ilişkileri, temalarda üzerinde durulması gereken değerleri uygun etkinlik ve sorularla desteklemeye çalıştık. Temalardaki metin türlerini müfredatta belirtildiği gibi aşamalı bir şekilde hazırladık. Okuma ve anlama becerilerinin ağırlıklı olduğu metin tahlili sorularına yoğunluk verdik.

Bu eserin öğrencilerimize ve öğretmenlerimize ulaşmasında başta Yayın Müdürümüz **İpek Büşra KOCA**, Yayın Koordinatörlerimiz **Büşra KURT** ve **Selin DOĞAN**, özgün tasarımları ile kitabımızı hayata geçiren **Ayşe ÖZTÜRK**'e ve desteklerini hiçbir zaman bizlerden esirgemeyen meslektaşlarımıza, öğrencilerimize ve tabii ki ailelerimize teşekkürlerimizi sunarız.

Öğrencilerimizin ihtiyaçları doğrultusunda zevkle çözülebilir bir kaynak olması temennisiyle tüm öğrencilerimize ve öğretmen arkadaşlarımıza yeni eğitim ve öğretim yılında başarılar dileriz.

Kalın sağlıcakla...

Burcu DUMAN & Tülay KIZILTUNÇ

Önceki senelerde öğrenilen konulara yenilerinin ekleneceği bu kısımda bilgileri tazelenmesi amaçlanmıştır. Geçmiş **konuların hatırlatılması ve eksiklerin tamamlanması için özetlenmiş bilgilere** yer verilmiştir.

- Kavram Eşleştirme
- Görsel Yorumlama
- Karşılaştırma
- Kısa Cevaplı Sorular
- Boşluk Doldurma
- Çoklu Doğru – Yanlış
- Yapılandırılmış Grid
- Şiir Tahliili
- Öykü Oluşturma

tarzında etkinlikler bulunmaktadır.

Yeni müfredatın öğrenciden beklediği **beceri temelleri** bu kısımda yer alan etkinliklerle geliştirilecektir. Konuya ait detayların etkinlikler üzerinden pekişeceği kısımdır.

Etkinlik ve yazılıya hazırlık sayfalarının üstünde yer alan **KAREKOD** okutularak cevap anahtarlarına ve video çözümlerine ulaşılabilir.

Okuldaki sınav tarzına uyumlu hazırlanan yazılı sınav soruları, **MEB'in yayınladığı senaryolarla** örtüşmektedir. Konuyu tamamiyle öğrenmenin son halkasını oluşturan bu bölüm, okuldaki başarının geliştirilmesini hedeflemiştir.

YAZILIYA HAZIRLIK

10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1. DÖNEM 1. YAZILI SINAVI-1

Adı Soyadı:

Sınıfı :

Numarası :

Puanı :

1. Aşağıda Dede Korkut Hikâyeleri'nden bir parça verilmiştir.

İki ihtiyar o kadar dil dökmüş ama oğlan yolundan dönmemiş. Seğrek, "Anam babam! Beni kardeş yolundan döndürmeyin! İçimdeki ateşi söndürmeyin!" demiş de başka bir şey dememiş. Uşun Koca, son çare olarak Beylerbeyi Salur Kazan'ın kapısını çalmış: "Oğlan, kardeşini öğrendi, çine ateş düştü. Ağabeyinin ardınca gitmek ister, Biz çok yalvardık yakardık, durduramadık, Bize bir akıl ver, Yol göster, İlk göz ağrımız, Egrek'imiz gitti gelmez, Bari son sevincimiz, Seğrek'imiz yanımızda kalsın, Bize can yoldaşı olsun, O da giderse ocağım sönersin" diye ağlayıp söylemiş.

Bu parçada geçen altı çizili söz öbeklerinin tahmin ettiginiz anlamlarını tabloya yazınız.

Söz Öbekleri	Tahminim
dil dökmek	
yolundan dönmemek	
içine ateş düşmek	
can yoldaşı olmak	
ocağı sönmek	

İÇİNDEKİLER

01 SÖZÜN EZGİSİ

» Temaya Giriş - Sözün Ezgisi	07
» Etkinlik	09
» Şiir	31
» Masal	39
» İsim	43
» Sıfat	47
» İsim Tamlaması	51
» Sıfat Tamlaması	53
» Yazım Kuralları	55
» Noktalama İşaretleri	57
» Tema Değerlendirme	59
» Bağlam Temelli Test	67
» Yazılıya Hazırlık	71

02 KELİMELERİN RİTMİ

» Temaya Giriş - Kelimelerin Ritmi	77
» Etkinlik	79
» Gazel - Kaside	91
» Saf (Öz) Şiir	95
» Gazel-Kaside - Saf (Öz) Şiir	97
» Söyleşi	99
» Zamir (Adıl)	103
» Edat (İlgeç) - Bağlaç - Ünlem	107
» Yazım Kuralları	111
» Noktalama İşaretleri	113
» Tema Değerlendirme	115
» Bağlam Temelli Test	123
» Yazılıya Hazırlık	127

03 DÜNDEN BUGÜNE

» Temaya Giriş - Dünden Bugüne	133
» Etkinlik	135
» Destan	143
» Mesnevi	147
» Halk Hikâyesi	151
» Fabl	155
» Zarf	159
» Yazım Kuralları	163
» Noktalama İşaretleri	165
» Tema Değerlendirme	167
» Bağlam Temelli Test	175
» Yazılıya Hazırlık	179

04 NESİLLERİN MİRASI

» Temaya Giriş - Nesillerin Mirası	187
» Etkinlik	190
» Dede Korkut Hikâyeleri	209
» Tanzimat Dönemi Şiir	213
» Servetifünun Dönemi Roman	217
» Fecriati Dönemi Şiir	221
» Milli Edebiyat Dönemi Hikâye	225
» Fiil Eylem	229
» Yazım Kuralları	233
» Noktalama İşaretleri	235
» Tema Değerlendirme	237
» Bağlam Temelli Test	245
» Yazılıya Hazırlık	249

Bu temada neler öğreneceğiz?

İçerik Çerçevesi

- **Sözün Ezgisi** temasında Türk dili ve edebiyatının sözlü kültür ürünlerinden hareketle dilin zenginliği ve ahengi vurgulanmak istenmektedir.
- Türk kültürünün farklı yönlerini yansıtan bir yelpaze içerisinde sözün müziğe yaslanan yönünün ortaya çıktığı örneklerle sözlü geleneği keşfetmek, kültürel zenginliği anlamak ve değerlendirmek amaçlanmaktadır.
- Türk dili ve edebiyatının farklı dönemlerine ve gelişim çizgisine örnek oluşturması bakımından koşuk ve türkü türünde metinler seçilir. Bu metinlere belirlenen koşma, ninni, masal türündeki metinler ile ezgi ve ahenk gibi unsurların önemi ortaya konur.
- Seçilen metinlerden hareketle öğrencilerin farklı edebî gelenekten belirli bir temayı esas alan şiirleri belirlemelerine, dilin kullanımının ve edebî anlayışın değişimini seçtikleri bu eserler yoluyla izlemelerine olanak tanınır.
- Aile bütünlüğü, estetik, merhamet, özgürlük, sevgi, vatanseverlik değerleri etkinlik ve sorular ile vurgulanmaya çalışılmıştır.
- Tarih, sosyoloji, müzik bilim dalları edebiyatla ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Temel Kabuller

- Bu temada öğrencilerin tema çerçevesinde ele alınacak şiirin ve anlatmaya dayalı edebî metinlerin içerik ve yapısı ile ilgili temel bilgilere; ezgi ve ritim kavramlarının anlamına; edebî metinlerin ait olduğu dönemin sosyal ve kültürel özelliklerini yansıttığı bilgisine; kelime türlerinden **isim** ve **sıfat**, kelime gruplarından da **isim ve sıfat tamlamaları** ile ilgili bilgilere sahip olduğu kabul edilmektedir.

Köprü Kurma

- Şiir ve masal türlerine ilişkin ön bilgiler, bu temada seçilen metinlerin incelenmesine temel oluşturur.
- Bu temada sözün ahenkli ve ezgili kullanımına yönelik değerlendirme, yorum ve çıkarımlar yapılırken önceki öğrenme yaşantılarında edinilen bilgilerden yararlanılır.
- Sözün ahenkli ve ezgili kullanımına yönelik farkındalık oluşturulması, öğrencilerin günlük yaşamdaki iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlar.
- Ayrıca bu temada edinilen bilgiler ile metinlerdeki sanatsal, sosyolojik ve kültürel unsurlar değerlendirilebilir.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- **Sözün Ezgisi** temasında ele alınan metin türleri ve tema çerçevesindeki diğer konular; etkinlik (açık uçlu, kısa cevaplı, infografik metin, karşılaştırma tablosu, eşleştirme), çoktan seçmeli sorular, bağlam temelli testler ve yazılı hazırlık çalışmaları ile sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar

- sözlü kültür
- anonim
- olağanüstülük
- kurmaca
- varyant
- gelenek
- ahenk
- ezgi
- ritim
- yapı unsurları (olay, kişiler, zaman, mekân)
- masal anlatıcısı
- masalın bölümleri

Kısa Bilgiler

SÖZLÜ KÜLTÜR ÜRÜNLERİ

Sözlü kültür ürünleri Türklerin yazıyı kullanmadıkları bir dönemde, tamamen halkın sözlü geleneğinde gelişen bir edebiyatın ürünleridir. Her millette olduğu gibi Türk edebiyatında da bu dönem şiir ağırlıklıdır. İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı'nın Sözlü Dönemi'nde **koşuk**, **sagu**, **destan** ve **sav** ürünleri vardır. Bu ürünler, **dörtlüklerle** yazılmış; ürünlerde Türklerin millî ölçüsü olan **hece ölçüsü** kullanılmıştır. Sözlü Edebiyat Dönemi'nde şiirler; **şaman**, **kam**, **baksı**, **ozan** adı verilen kişilerce bir çeşit telli saz olan **kopuz** ile dile getirilmiştir. O dönemde başka kültürler, henüz Türk kültürünü ve dilini etkilemediği için dil sade ve millîdir.

Koşuk

- Genellikle aşk, tabiat, güzellik konularının işlendiği Sözlü Dönem'e ait bir nazım biçimidir.
- Dörtlükler hâlinde yazılmıştır.
- 7'li, 8'li veya 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Genellikle yarım kafiye kullanılarak oluşturulmuştur.
- Kafiye düzeni aaab(abab veya abcb) - cccb - dddb şeklindedir.
- Söyleyeni belli olmayan anonim ürünlerdir.
- Lirik bir söyleyişin esas olduğu koşuklar, bu özelliği dolayısıyla halk edebiyatındaki **koşmalara** ve divan edebiyatındaki **gazellere** benzetilebilir.

Sagu

- İslamiyet Öncesi Dönem'de **yuğ** adı verilen cenaze törenlerinde ölüm temasını işleyen şiirlerdir.
- Ölen kişinin ardından duyulan üzüntüyü, ölen kişinin kahramanlıklarını, erdemlerini dile getiren şiirlerdir.
- Dörtlükler hâlinde yazılmıştır.
- 7'li, 8'li veya 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Yarım kafiye kullanılarak oluşturulmuştur.
- Kafiye düzeni koşukla aynıdır.
- Söyleyeni belli olmayan anonim ürünlerdir.
- Dil sade, halkın anlayabileceği yalındır.
- Saguların divan edebiyatındaki karşılığı **mersiye**, halk edebiyatındaki karşılığı ise **koşma** nazım biçimiyle söylenen **ağıtlardır**.

Destan

- Sözlü Edebiyat Dönemi'nin en yaygın ürünleridir.
- Dörtlükler hâlinde yazılmıştır.
- Genellikle 8'li veya 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Yarım kafiye kullanılarak oluşturulmuştur.
- Kafiye düzeni koşukla aynıdır.
- Toplumu derinden etkileyen savaş, göç, istila, doğal afetler gibi olayların bir halk şairi tarafından manzum olarak söylenmesiyle ortaya çıkan, olayları ve kahramanları olağanüstü nitelikler taşıyan eserlerdir.
- İslamiyet öncesi Türk destanlarında "Alp, bilge kişi, kadın" gibi tipler ve "ışık, ağaç, ok, altın, yay, bozkurt, demir, mağara, rüya, kırklar, geyik, sihir" gibi motifler görülmektedir.

Sav

- Bugünkü atasözünün İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı'nın Sözlü Dönemi'ndeki karşılığıdır.
- Uzun gözlem ve deneyimlerin sonucunda söylenmiş, doğa ve insan gerçeğini yansıtan dilsel değerlerdir.
- Biçim yönünden hem bir düzyazı tümcesi hem de bir şiir dizesi gibidir.
- Bir düşüncüyü, bir yaşam gerçeğini, bir öğüdü en az sözcükle anlatan kalıplaşmış sözlerdir.

Önemli

Sözlü Dönem'e ait **koşuk**, **sagu**, **destan**, **sav** örnekleri ilk olarak **Kaşgarlı Mahmut'un Dîvânü Lugatî't-Türk** adlı eserinde yer almıştır.

Etkinlik-1

Aşağıda verilen şiir parçalarının Sözlü Dönem'in hangi ürününden alındığını belirtilen yere yazınız.

a)

Eski Türkçe

Alp Er Tonga öldi-mü
İsiz ajun kaldı-mu
Ödlek öçin aldı-mu
Emdi yürek yırtılır

Günümüz Türkçesiyle

Alp Er Tonga öldü mü?
Kötü dünya kaldı mı?
Felek (böylece) öcünü aldı mı?
Şimdi yürek(ler onun ölümünün acısı ile) parçalanıyor.

b)

- Aç ne yimes, tok ne times.
- Ağıl da oğlak togsa arıkda otı öner.
- Tembele bulut yük olur.
- İt ısırmas, at tepmes time.

c)

Eski Türkçe

Yagmur yagıp saçıldı
Türlüg çeçek suçıldı
Yünçi kapı açıldı
Çından yıpar yugruşur

Günümüz Türkçesiyle

Yağmur yağdı ve (sular her tarafa) saçıldı;
Türlü türlü çiçekler açtı.
(Sanki) bir inci mahfazası açıldı;
Sandal ve misk(kokuları) birbirine karıştı.

d)

Bütün boyların beyleri ve halkı bu garip işi görmek için kalkıp geldiler. Manzarayı görünce saygı ile diz çöktüler, selam verdiler. Çadırlara girdiler, çocukları alıp dışarı çıktılar. Beslenip büyütölmeleri için çocukları süt analarına, dadılara verdiler. Çocuklar büyüüp konuşmaya başlayınca Uygurlara ana babalarını sordular. Uygurlar, o iki ağacı gösterdiler. Çocuklar ağaçları görünce bir çocuğun babasına gösterdiği saygıyı gösterdiler; ağaçların karşısında diz çöktüler, yeri öptüler. Bunun üzerine ağaçlar dile geldi ve şöyle dedi: "Güzel huy ve iyi özelliklerle bezenmiş çocuklar böyle olurlar, ana babalarına saygı gösterirler. Ömrünüz uzun, adınız büyük, ününüz sürekli olsun."

e)

Eski Türkçe

Agdı bulıt kükreyü
Yagmur tolı sekriyü
Kalık anı ügriyü
Kanca barrı belgüsüz

Günümüz Türkçesiyle

Bulut gürleyerek yükseldi
Yağmur, dolu yağıyor
Hava bulutlu (denizdeki kayak gibi) sallanıyor
(Bu yüzden) nereye gideceği belli olmuyor

Kısa Bilgiler

MASAL

Halk tarafından oluşturulan, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılan, genellikle olağanüstü olayların anlatıldığı bir türdür.

Masalın Özellikleri

- Halk arasında oluşan sözlü edebiyat ürünleridir. Sonradan bir yazar tarafından yazıya geçirilir.
- Genellikle çocuklara hitap ettiği için masallarda çok sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.
- Evrenseldir. Dinî ve millî motifler içermez.
- Olağanüstü olaylar anlatılır.
- Zaman belirsizdir, -miş'li geçmiş zaman kipi kullanılarak anlatılması masal türünü hikâyeden ayırır.
- Mekân kavramı semboliktir. Olaylar Kafdağı, Yedi Derya Adası, Yedi Yerin Altı ve Üstü, Cinler Ülkesi gibi hayalî mekânlarda geçer. Bazı masallarda Horasan, Boğdan gibi gerçek yer isimleri geçer. Ancak masallarda anlatılanlar gerçekte bu yerler değildir.
- Kahramanları periler, devler, cinler gibi hayalî kişilerdir. Masaldaki kişiler iyi-kötü olarak gruplandırılabilirler. İyiler hep iyidir, hep iyilik yaparlar ve masalın sonunda kazanan hep onlar olur. Kötüler hep kötüdür, masal boyunca kötülük yaparlar ve masalın sonunda kaybedip cezalandırılırlar.
- Vezirler, padişahlar gibi sembolik tipler de masalda yer alır. Masaldaki kişiler hiç yaşlanmazlar.

Masalın Bölümleri

Döşeme Bölümü

- Tekerlemelerle giriş yapılan bölümdür (Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallan iken, anam düştü beşikten babam düştü eşikten...) Bu bölüme tekerleme bölümü de denir.

Serim Bölümü

- Kahramanın kısaca tanıtılıp konunun sezdirildiği bölümdür.

Düğüm Bölümü

- Merak unsurunun ön planda olduğu, kahramanın başından geçen olayların sürükleyici biçimde aktarıldığı bölümdür.

Çözüm Bölümü

- Olayların bir sonuca bağlandığı, iyilerin kazanıp muratlarına erdiği, kötülerin kaybedip cezalandırıldığı bölümdür.

Dilek Bölümü

- Masalların iyi dilekler ile bitirildiği bölümdür (Gökten üç elma düştü, biri bana, biri dinleyenlere, diğeri de dünyadaki bütün iyi insanlara olsun vb.).

Uyarı

Halkın ortak kabullerinin ürünü olan ve kuşaktan kuşağa aktarılan masal, destan, halk hikâyeleri, *Dede Korkut Hikâyeleri*, Karagöz, meddah, orta oyunu, türkü, ninni, mâni, deyim, atasözü, tekerleme, bilmece, efsane, fıkra sözlü kültür öğeleridir.

1. Aşağıdakilerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Masallarda okuru heyecanlandıran asıl olay, düğüm bölümünde anlatılır.
- B) Masallar; döşeme, serim, düğüm, çözüm ve dilek bölümlerinden oluşur.
- C) Serim bölümü; dinleyicinin ilgisini çekme amacı taşıyan, masalda anlatılanlarla ilgisi bulunmayan bir tekerlemeyle başlar.
- D) Çözüm bölümünde masal boyunca anlatılan olaylar çözüme ulaşır.
- E) Dilek bölümü "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kervetine." gibi kalıplaşmış sözlerle son bulur.

2. Aşağıdaki parçalardan hangisi masalın çözüm bölümünden alınmış olabilir?

- A) Ok kurşun gibi gidip ejderhaya saplandı. Ejderha üç kere kendini kaldırıp yerlere vurdu. Toprakları âdeta harman yerine döndürdü.
- B) Cümlemize ayrı ayrı birer saray bahşetmenizi rica ederim dediğinde Şâh:
– Peki, deyip yeniden kırk gün kırk gece düğün yapılmasını emretti ve bunların cümlesi de bu suretle muratlarına erdiler.
- C) Saraydaki kızlar "Biz birer kat elbise isteriz ki makas ile kesilmemiş, iğne ile dikilmemiş olsun. Bu istediğimiz elbise yapılmadan düğüne razı değiliz." demişler.
- D) Keloğlan bir kuyumcu dükkânına varıp kuyumcuya:
– Usta! Beni yanına ırak al, dedi ise de kuyumcu: – Be Keloğlan, ben seni ne yapayım? Haydi git buradan, diye defetmek istedi ise de Keloğlan:
– Aman, Usta beni bırakma, dedi.
- E) Yılan ağaçtaki yuvaya tırmanmakta iken kuşlar, acı acı bağırmaya başladılar. Şehzâde, kuşların bağırmaları üzerine yılanı gördü ve belinden oku çıkarıp attı. Yılan ortasından ağaca mıhladı. Bu aralık şehzâdenin uykusu ağır bastı ve oracıkta uyudu.

3. Bir varmış, bir yokmuş; Allah'ın kulu çokmuş... Bir Beyoğlu varmış, her gün atına biner, her bahçenin önünden geçermiş. Bahçenin içinde de bir güzel kız fesleğen sularmış. Bir gün gene Beyoğlu geçerken kızı görmüş. Atını durdurmuş. "Fesleğenci Kızı, Fesleğenci Kızı, gece gündüz fesleğen sularsın, fesleğenin yaprağı kaç?" demiş. Kız da cevap vermiş: "Beyoğlu beysin, at böğründe gezersin, dünyanın hükmünü sürersin, gökteki yıldız kaç?" Beyin oğlu kızın pervasızlığına içerlemiş ama sesini de çıkarmamış, geçmiş gitmiş.

Bu parçada altı çizili kısım masalın hangi bölümüdür?

- A) Döşeme
- B) Serim
- C) Düğüm
- D) Çözüm
- E) Dilek

4. I. Genellikle olağanüstü varlıkların başından geçen olağandışı olayları anlatan edebî türdür.
II. Olaylar, gerçek mekânlarda ve belirsiz bir zamanda geçer.
III. Yalın, duru bir dil ve anlatım söz konusudur.

Masal ile ilgili bu bilgilerden hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

5. Sonra kızı almış sırtına, gene bir kuş olmuş, uçmuş... Az gitmişler, uz gitmişler... Bir ay, beş ay, dokuz ay gitmişler. Nihayet bir memlekete varmışlar. Şehzade kızı tarif etmiş, "Pırrrr..." demiş, uçup gitmiş. Kız yorgun, bitkin bir halde saraya gelmiş. Kapıyı çalmış, ne kadar yalvarıp yakardıysa kapıyı açmamışlar.

Bu parça masalın hangi bölümünden alınmış olabilir?

- A) Döşeme
- B) Serim
- C) Düğüm
- D) Çözüm
- E) Dilek

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisi masalın dilek bölümünden alınmış olabilir?

- A) Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde; cinler cirit oynarken eski hamam içinde...
- B) Gökten üç elma düştü birisi yiğit olanların başına, birisi bu masalı dizip koşana, birisi de dinleyenlerin başına.
- C) Ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, babam düştü beşikten, alnını yardı eşikten.
- D) Evvel zaman iken, deve tellal iken, saksağan berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, ip koptu, beşik devrildi.
- E) Evvel zaman içinde kalbur saman içinde; develer top oynarken anam kaptı maşayı, dolandım dört köşeyi.

7. Saim Sakaoğlu "Masal Araştırmaları" adlı kitabında masalların belirli yerlerinde kullanılan sözlere "formel" yani "kalıp söz" adının verildiğini ifade etmiştir. 3 kız kardeş, 7 başlı dev, 40 katır 40 satır, 7 gün 7 gece" formelleri bunlara örnek verilebilir.

Buna göre masaldan alınan aşağıdaki cümlelerin hangisinde formellere (kalıp söz) yer verilmiştir?

- A) Az gitmiş uz gitmiş, 40 gün 40 gece yol gitmiş; yedi devin uyuduğu mağaraya varmış.
- B) Şah, kuşa içerlemiş ama yine de taşı doldurarak bu kez ata su vermek istemiş.
- C) Bir gün sarayında otururken kuşların bakımıyla ilgilenen görevli çıkagelmiş.
- D) Ceylanı açığıya vermiş ve "Al şunu pişir." demiş. Sonra da kolunun üzerinde şahinle tahtına oturmuş.
- E) Oğlan ekmeği yedikten sonra vücuduna bir fenalık gelmiş, kendini eve zor atmış.

8. Kış zamanı da yaklaşıyormuş ayrıca anası keloğlanı almış karşısına, onunla uzun uzun konuşmuş:

– Ah oğlum, saf oğlum, başı keleş oğlum, gürgenlerin tepelerine baktım. Bu yıl kış hem tez gelecek hem de kapkara geçecek hiç vakit geçirmeden gereken hazırlıkları yapmalıyız, demiş.

Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Göğün siyah bulutlarla kaplı olması
- B) Havanın sürekli karanlık olması
- C) Hava şartlarının çetin olması
- D) Yolların kömürden simsiyah olması
- E) Havanın devamlı yağmurlu olması

9. Aradan uzun yıllar geçmiş, kız on beş yaşında bir dünya güzeli olmuştur. Bir gün et yemeği yerlerken nedime: "Aman" der; "Sakin kemiği boğazına kaçırma!" Bu söz üzerine kız, tutar kemiği pencereden fırlatır, cam kırılır, pencereden içeriye ışık girer. Işığın ne olduğunu unutmuş olan genç kız, onu yakalamak için saatlerce uğraşır. Kan ter içinde kalır. Akşam olur, yatarlar ama kızı bir türlü uyku tutmaz. Işığın geldiği yerleri merak eder. Ertesi gece dadısı uykuya yatınca, bir yolunu bulup yer altı sarayından çıkar, dışarı çıkar. Bir de ne görsün, saraya yakın tepelerin eteğinde yumak yumak ışıklar.

Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Kızın olağanüstü yetenekleri vardır.
- B) Olayın geçtiği yer bellidir.
- C) Süslü ve sanatlı bir anlatıma sahiptir.
- D) Deyimlerle anlatım zenginleştirilmiştir.
- E) Masalın döşeme bölümünden alınmıştır.

1. Bir varmış, bir yokmuş. Bir padişah, padişahın da üç oğlu, bir kızı varmış. Babaları; tacından, tahtından üstün tutarmış onları. Anaları gözünde de oğulları oğul balından tatlı, kızları da kaymak üstüne çalınan baldan. Ne ki balına, kaymağına doyamadan ölüp gitmiş hatuncuk. Koca saray karalara boyanmış ama kara vezir, "Bu çocuklara ana lazım." diyerek allayıp pullayıp kara kızını padişaha vermiş. Fakat kara vezir kızının on parmağında on kara varmış. Kara kız, padişahı avucunun içine almış, öz kızına öyle bir kara sürmüş ki çıkaramamışlar. Öz kızını babasının gözünden düşürüp ocak başına attırmış onu.

Bu metinle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Zaman ve mekân unsuru belli değildir.
B) Gözlemci bakış açısından yararlanılmıştır.
C) Anlatımında görülen geçmiş zaman kullanılmıştır.
D) Anonim halk edebiyatı ürünüdür.
E) Öyküleyici anlatıma başvurulmuştur.

2. — Herhâlde uyumuş Tüm Tüm Tümencik, diye düşünmüş, boynuzlarıyla ite ite gapıyı açmış. Açmış bakmış ki Tüm Tüm Tümencik yok! Gurt da yorgunluktan gapının ortasına sızmış, yatıyor. Goyun, hemen onun, yavrusunu yediğini annamış. Oradan bir makas almış, gurdun garnını açmış. Yavrusu Tüm Tüm Tümencik'i çıkarıp garnına daş doldurmuş, geri dikmiş. Gurt uyandığında garnında bir ağırlık olduğunu hissetmiş:

— Bana n'oldu böyle derken bir de bakmış, yanında goyunu görmüş!

Goyun demiş ki:

— Üsdündeki ağırlığın getmesi için get, ye gumu, iç suyu, ye gumu, iç suyu sonra da yuvarlan. O zaman gurtulursun, demiş. Gurt getmiş; yemiş gumu, içmiş suyu, yemiş gumu, içmiş suyu, sonra bir bayırlıkta yuvarlanmış, garnı patlamış, orada ölüp getmiş...

Bu metinle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yerel ağızla yazıya aktarılmıştır.
B) Bir masalın çözüm bölümünden alınmıştır.
C) İyilik kazanmış, kötülük kaybetmiştir.
D) Kahramanları hayvanlardan seçilmiş bir masaldır.
E) Zaman ve mekân unsuru belirgindir.

3. Baltayı alan fakir adam, odun kesmek için yola çıkmış. Biraz odun kestikten sonra dönmeye hazırlanırken baltanın başı çıkmış. Olacak bu ya, balta değirmeni döndüren suyun içine düşmüş. Fakir adam, ak sakallı, temiz yüzlü ihtiyar değirmencinin yanına gidip baltasını vermesi için yalvarmış. İhtiyar da değirmeni durdurmuş ve sudan altın başlı bir balta çıkararak: "Baltan bu mu?" diye sormuş. Fakir adam: "Hayır bu değil." diye cevap vermiş. İhtiyar ikinci defa elini suya sokmuş ve bu sefer gümüş başlı bir balta çıkararak: "Baltan bu mu?" diye sormuş. Fakir adam yine: "Bu değil." demiş. Değirmenci üçüncü kez elini suya soktuğunda bu defa kara demir bir balta çıkarmış. O zaman fakir adam: "Hah, işte bu benim suya düşürdüğüm baltam." diyerek elini ihtiyara uzatmış. İhtiyar değirmenci onu durdurup: "Yavrum, temiz kalpli, dürüst insanmışsın. Bu yüzden altın baltayı benden hediye olarak al."

Bir masaldan alınan bu parçada vurgulanan değer, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tevazu B) Kanaatkârlık C) Kibir
D) Merhamet E) Adalet

4. Bir varmış, bir yokmuş. Bir kadıncağızın güzel bir kızı varmış. Kız büyümüş evlenme çağına gelmiş. Günlerden bir gün, kadın pencere önünde otururken şık elbiseli, at üzerinde bir yolcu yavaş yavaş geçmeye başlamış. Adam tam evin önüne geldiği sırada, kadın yüksek sesle kızına seslenmiş: "Kızım, kızım! Altmış akıllı, yetmiş fikirli, saç ipek, güzel kızım! Bana bir su getir de içeyim!" Yolcu bu sözleri işitince evin önünde atından inerek kapıyı çalmış. Kadın, hemen giderek kapıyı açmış. O sırada kızı da yanına gelmiş. Kadın, yolcuya: "Buyur oğlum ne istiyorsun?" Yolcu: "Teyzeciğim, altmış akıllı, yetmiş fikirli kızla evlenmek istiyorum. Kızın da isterse Allah'ın emriyle kızınızla evlenmek istiyorum."

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) İkileme B) Betimleme C) Tartışma
D) Öyküleme E) Benzetme

5. I. Komşu kadın fırının karanlığında dağarcıklarını açmış. Ama içlerinden ne altın çıkmış ne de gümüş! Birinden fareler, diğerinden de böcekler çıkmış. Bunu gören kadın hızla kapıya koşmuş ama nafi! Kapı sımsıkı kapalıymış. Kapıyı açmak için zorlamaktan bitap düşmüş ama sonunda kapı açılmış. Kötü kalpli komşu da oradan hızla uzaklaşmış. Bir daha da ondan haber alan olmamış.
- II. Vaktiyle bir nine varmış. Bu nine kulübesinde yalnız başına yaşamış. Bir gün kulübesinin önünü süpürürken bir baklacık bulmuş. Başlamış düşünmeye. "Ben bu baklacığı ne yapayım? Ekmek yapsam olmaz, yesem karnım doymaz. En iyisi ben bunu ekeyim. Baklalarını toplar, yemek yaparım."
- III. Nineye kış ile yaz birer dağarcık verip yolcu etmişler. Nine dağarcığın içinde bakla olduğunu düşünüyormuş. Nine aşağıya inince dağarcıklarını açmış. Bakmış ki birinde altın dolu, öbüründe gümüş. Bir gün oturlurken kötü kalpli, cimri komşusu, ninenin altınlarını görmüş. Nineye bunları nereden aldığını sormuş. O da başına gelenleri bir bir anlatmış. Komşu da kolay yoldan para kazanma umuduyla aynı yolculuğu yapmak istemiş.

Numaralanmış masal parçaları olayların akışına göre sıralanmak istenirse doğru sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?

- A) I – II – III B) I – III – II C) II – I – III
D) II – III – I E) III – I – II

6. Üçüncü gün Cömert'in ağız bitmiş. Ertesi gün ağızını paylaşma sırası Cimri'deymiş. Gece olunca Cimri, Cömert'in uyumasını beklemiş ve sessizce oradan kaçmış. Cömert, sabah olunca bakmış ki Cimri yok. Arkadaşının oyununu geç de olsa anlamış.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi mecaz anlamlıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7 - 8. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Horoz, Fatmacık'a diyor ki:

— Git, gömdüğün kemikleri çıkar. Onlar sana elbise olmuştur. Onları giy, düğüne git ama onlar gelmeden tekrar eve gel.

Fatmacık, horozun dediklerini yapıyor. Elbiseleri giyiyor. Elbisenin bir cebine inci, bir cebine de kül koyuyor. Düğüne gidiyor, çok güzel oynuyor. Fatmacık oynuyor, sonra da cebindeki inciye gelinin tarafına, külü de üvey annesinin olduğu tarafa serpiyor. Fatmacık, yolda gelirken terliğinin birini suya düşürüyor. Sonra eve geliyor, elbiselerini çıkarıyor, yerine koyuyor. Üvey annesiyle bacısı, Fatmacık'a diyor ki:

— Düğüne öyle güzel bir kız geldi, oynadı. Sonra geline inci, bize de kül serpti. Fatmacık, hiçbir şey demiyor. Bir gün padişahın oğlu suda bir şeyin parladığını görüyor, terliği buluyor ve diyor ki:

— Bu terlik kimin ayağına olursa o kızı alacağım. Veziri yanına alıyor, köye gidiyor. Evleri tek tek aramaya başlıyor ama hiç kimsenin ayağına olmuyor terlik. Bir eve geliyor. O da Fatmacık'ın eviymiş. Üvey annesi bu haberi duyunca Fatmacık'ın elini, ayağını bağıyor, tandıra koyuyor. Dazgız ayağını yontuyor. Padişahın oğluyla vezir içeri giriyor. Horoz dile geliyor, diyor ki:

— Fatmacık tandırda, el ayağı kendirde. Dazgız ayağını yontuyor. Üvey anne horozu kızıyor, kovalıyor ama horoz yine aynısını söylüyor.

7. Bu parçayla ilgili,

- I. Olağanüstü olay ve durumlara yer verilmiştir.
II. Bir masalın dilek bölümünden alınmıştır.
III. Üçüncü kişili anlatıma başvurulmuştur.
IV. Hâkim bakış açısıyla yazılmıştır.
V. Öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

yargılarından hangileri söylenemez?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

8. Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Üvey anne, kötü kahramandır.
B) İyi kahramanlardan biri horozdur.
C) İnci iyiliği, kül kötülüğü simgelemektedir.
D) Horoz, kötülüğün ortaya çıkmasını sağlamıştır.
E) Vezirin oğlu amacına ulaşamamıştır.

Yaratıcı düşünce, yoktan bir fikir var etmekten ziyade mevcut iki düşünceyi daha önce olmadığı bir şekilde birleştirebilmektir. Bir konuya farklı bir bakış açısıyla bakabilmek için zihin, önce elindeki olguları yapısal parçalarına ayırır. Bu ayrıştırma aşamasında nesne, olgu veya olayların temel bileşenleri saptanır. Ardından bu parçalar arasındaki anlamsal, mantıksal veya işlevsel ilişkiler yeniden keşfedilerek yeni bir yaklaşıma ulaşılır. Bu süreçte durağan bilgiler, parçaların birbirleriyle olan bağlarının değişmesiyle dinamik ve özgün birer üretim aracına dönüşür.

1 - 2. soruları yukarıda verilen bilgilere göre cevaplayınız.

1. Bu metne göre aşağıdakilerden hangisi yaratıcı düşünce sürecinin işlevsel adımlarından biri değildir?

- A) Mevcut düşüncelerin özgün bir formda birleştirilmesi
- B) Bir konuya yeni ve farklı bir yaklaşımla bakılması
- C) Olguların kendi içindeki temel unsurlarının saptanması
- D) Bilgilerin durağan veriler olarak zihinde tutulması
- E) İki farklı fikir arasında anlamsal köprülerin oluşturulması

2. Bu metinden hareketle aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Bilgilerin yapısal bileşenlerine ayrılması, düşüncenin özgünlüğünü ve akıcılığını zayıflatmaktadır.
- B) Yeni bir fikir inşası, parçalar arasındaki mantıksal ve işlevsel bağların doğru çözümlenmesiyle mümkündür.
- C) Yaratıcılık süreci, parçalar arasındaki ilişkileri koruyarak sabit verileri sınıflandırmayı hedefler.
- D) Düşünce parçalandığında aralarında ilişki kurmaya gerek kalmadan sonuç kendiliğinden ortaya çıkar.
- E) Parçalar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi, zihnin yeni bakış açısı geliştirmesini önleyen bir sınırlamadır.

Bir metropol belediyesi, plastik atık miktarını azaltmak ve geri dönüşümü teşvik etmek amacıyla "Akıllı Atık Otomatları" projesini hayata geçirmiştir. Bu otomatlara atılan her plastik şişe karşılığında vatandaşların toplu taşıma kartlarına küçük miktarlarda bakiye yüklenmesi sağlanmıştır. Ancak altı aylık deneme süreci sonunda, şehirdeki toplam plastik atık üretiminin azalmadığı, aksine evlerinde zaten geri dönüşüm ayrıştırması yapan çevre bilinci yüksek kişilerin bu otomatları yoğun şekilde kullandığı tespit edilmiştir. Otomatlar önünde uzun kuyruklar oluşurken plastik tüketim alışkanlığı yüksek olan ve geri dönüşüme katılmayan asıl hedef kitlede ise hiçbir davranış değişikliği gözlenmemiştir.

3 - 4. soruları yukarıda verilen bilgilere göre cevaplayınız.

3. Bu metne göre Akıllı Atık Otomatları projesinin başarısız olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Otomatlarda yaşanan teknik aksaklıkların çevre bilinci düşük olan bireyleri projeden uzaklaştırması
- B) Toplu taşıma kartlarına yüklenen ödülün, plastik üretim hızıyla rekabet edemeyecek kadar düşük kalması
- C) Ödül uygulamasının sadece çevre duyarlılığı olan bireyler üzerinde sonuç alması
- D) Belediyenin geri dönüşüm tesislerinin, otomatlardan gelen plastik miktarını işleyecek güçten uzak olması
- E) Vatandaşların bir kısmının toplu taşıma kullanmaması nedeniyle projeye katılımın sınırlı kalması

4. Aşağıdakilerden hangisi bu metinde söz edilen proje ve projenin sonucu ile ilgili en kapsamlı ve doğru özet cümlesidir?

- A) Belediye, plastik atık sorununu bitirmek için otomat sayısını ve ödül miktarını artırma kararı almıştır.
- B) Akıllı atık projesi, dar gelirli vatandaşların ulaşım giderlerine katkı sağlayarak sosyal adaleti güçlendirmiştir.
- C) Ödül odaklı bu proje, mevcut duyarlılığı dönüştürmüş ancak hedef kitle üzerinde etki göstermemiştir.
- D) Otomatlar önünde oluşan uzun kuyruklar, belediyenin çevre politikasının başarısını göstermektedir.
- E) Atık üretimini durdurmak yerine atıkları toplamaya odaklanmak, yatırımların boşa gitmesine neden olmuştur.

DİNOZORLARIN GİZLİ MENÜSÜ: BİYOLOJİK KALINTILARIN İZİNDE

Dinozor kemikleri bize bu dev canlıların ne kadar büyük olduklarını veya nasıl göründüklerini harika bir şekilde anlatsa da onların günlük yaşamları, özellikle de akşam yemeğinde ne yedikleri hakkında pek fazla ipucu vermez. Paleontologlar, bu gizemi çözmek için Polonya'da sıra dışı bir "dedektiflik" çalışmasına imza attılar. Yaklaşık 170 milyon yıl öncesinden günümüze ulaşan 500 adet biyolojik kalıntıyı mikroskop altında inceleyen bilim insanları, dinozorların dünyasına dair ezber bozan sonuçlara ulaştılar. Analizler; otçul dinozorların doğadaki zehirli bitkilerden korunmak için "yanmış bitkileri" birer ilaç gibi tükettiklerini, etçillerin ise sanılanın aksine balık peşinde koşmak yerine büyük kara hayvanlarını avladıklarını gösterdi. Bu yeni yöntem, antik ekosistemlerin sadece kemiklere bakarak anlaşılamayacak kadar renkli ve hareketli olduğunu kanıtıyor.

5 - 8. soruları yukarıda verilen metne göre cevaplayınız.

5. Bu metne göre bilim insanlarının dinozor kemikleri yerine biyolojik kalıntıları incelemeye odaklanmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Kemik fosillerinin Polonya'nın sulak arazi yapısı nedeniyle tarihsel verimliliğini kaybetmiş olması
 - B) Biyolojik kalıntıların kemiklere oranla doğada daha kolay korunan ve sık rastlanan bir veri türü olması
 - C) Geleneksel fosil incelemelerinin canlıların dış görünüşündeki değişimlerle ilgili eksik bilgi vermesi
 - D) Kemiklerin canlıların beslenme ve tehditlere karşı yöntem geliştirme süreçlerini yansıtmada yetersiz kalması
 - E) Biyolojik kalıntıların dinozorların fiziksel boyutları ve sürü içindeki sosyal hiyerarşileri hakkında kanıt sunması
6. Bu metne göre yanmış bitki tüketmelerinden hareketle otçul dinozorlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
 - A) 170 milyon yıl önce Polonya bölgesindeki bitki örtüsünün oluşumunda etkili oldukları
 - B) Sindirim sistemlerini hızlandırmak için besin değeri olmayan odunsu kalıntılara ihtiyaç duydukları
 - C) Biyolojik riskleri algılayıp bunlara karşı bilinçli ve davranışsal bir savunma mekanizması geliştirdikleri
 - D) Enerji ihtiyaçlarını karşılayamadıkları dönemlerde yanmış maddeleri besin kaynağı olarak kullandıkları
 - E) Yanmış bitkilerin dinozorların kemik ve diş yapısındaki aşınmaları onaran mineral kaynağı oldukları
7. Bir uzman bu metindeki bilgileri "dinozor türü – beslenme kanıtı" ilişkisine göre aşağıdaki tabloda düzenlemiştir. Buna göre aşağıda tür-kanıt eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?
 - A) Etçil Dinozorlar → Diğer kara hayvanlarına ait diş ve kemik parçaları
 - B) Otçul Dinozorlar → Tehlikeli bitkilerden korunmak için yenen yanmış parçalar
 - C) Etçil Dinozorlar → Biyolojik kalıntılarda rastlanan az miktardaki balık kılıcı
 - D) Otçul Dinozorlar → İklim değişikliğiyle sayıları azalan böcek ve larva kalıntıları
 - E) Etçil Dinozorlar → Yakalanan büyük avların sindirilememiş doku parçaları
8. Bu metne göre araştırmacıların uyguladığı sıra dışı yaklaşım sayesinde paleontoloji dünyasında aşağıdaki gelişmelerden hangisinin yaşanması beklenir?
 - A) Paleontologlar artık kazı alanlarında bitki kalıntılarını toplayacak, kemik fosillerini dikkate almayacaktır.
 - B) Dinozorların yoğunlukla Polonya bölgesinde yaşadığına dair bilgi bilimsel bir gerçeğe dönüşecektir.
 - C) Fiziksel, biyolojik ve davranışsal bulgular birleştirilerek canlılarla ilgili daha çok bilgi edinilecektir.
 - D) Kemik fosilleriyle ulaşılan "etçil/otçul" ayrımı, biyolojik kalıntı analizleri sonucunda geçerliliğini yitirecektir.
 - E) İklim değişikliği verilerine bu yöntemle ulaşılabildiği için küresel ısınmayla ilgili somut adımlar atılacaktır.

10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1. DÖNEM 1. YAZILI SINAVI-1

Adı Soyadı:

Sınıfı :

Numarası :

Puan :

1. Masalın bölümlerini dikkate alarak kısa bir masal parçası yazınız. (Yazdığınız parça; türün özellikleri, fikir, tutarlılık, bütünlük, üslup ile imla ve noktalama kurallarına uygunluk bakımından değerlendirilecektir.)

2.

(...)

Şah kuşa içermiş ama yine de taşı üçüncü kez doldurarak bu kez ata su vermek istemiş, şahin kanadını çarparak taşı tekrar devirmiş. Bunu gören şah, "Allah belanı versin uğursuz kuş!" diye haykırmış, "Benim içmemi engelledin; kendini de mahrum ettin, atı da." demiş, şahinin kanadını kesmiş. Şahin de başını kaldırmış ve hareketleriyle âdeta, "Bak ağaçta ne var!" demek istemiş. Şah, başını kaldırınca ağacın üzerinde bir yılan görmüş; ağaçtan süzülen de onun zehri imiş. Bunu anlayan şah, şahinin kanatlarını kestiğine pişman olmuş. Sonra kalkıp atına binmiş, birlikte ceylanı alıp götürmüş ve sarayına ulaşmış. Ceylanı aşçıya vermiş ve "Al şunu pişir." demiş. Sonra da kolunun üzerinde şahinle tahtına oturmuş ancak pek az zaman sonra şahin bir kez hıçkırdıktan sonra ölmüş. Şah, şahinin ölümüne çok üzülmüş.

Bu parçada kahramanın yaşadığı çatışmayı belirleyiniz.

3.

Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde; cinler cirit oynarken eski hamam içinde... Enteseden menteşeden derken bir karpuzcu çıktı şu köşeden! Ay efendim, vay efendim; karpuzlar da karpuz mu ya, ne tartıya gelir ne teraziye; ne arşına gelir ne endazeye; doğrusu görülmüş gibi görülecek gibi değil; üstü nakış nakış örülmüş ama örülecek gibi değil! Baktım, bakakaldım; on para verdim, on tane aldım. Hani karpuz kesme ile yürek ferahlamaz derler; derler ama bakalım, adı mı güzel, tadı mı güzel, şu karpuzun deyip çıkardım bıçağımı, baltamı, nacağımı; ha kestim ha kesiyorum; ha eştim ha eşiyorum derken bıçaktır, bir kapak açmasın mı? Kapağı açarken elim de içine kaçmasın mı? Bak hele bir, elimi çıkarayım derken kendim de varıp içine düşüvermedim mi? Bir de gördüm ki ne göreyim; bir yanı sazlık, samanlık, bir yanı tozluk, dumanlık. Bir yanında demirciler demir döver denginen; bir yanında boyacılar boya boyar renginen; erenleri, derenleri! Gördün mü bir başıma gelenleri; ne duvarı var yıkılır ne kapısı var çıkılır! Boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı; derken bir çoban ilişti gözüme ve lakin ne dönüp baktı yüzüme ne kulak verdi sözüme! Sürüsünü kaybetmiş boru mu bu! On yıldır arıyormuş kuru mu bu! Bu karpuzun içinde, iki dertli bir araya gelende; o başladı kavalı, ben başladım mavalı; inanmayın bu masala!

Masal türünün üslup özelliklerinden ikisini, parçadan örnekler vererek yazınız.

4. Aşağıda verilen koşmaların nazım türlerini yazınız.

a)

Tarlam sana üç yüz fidan aşlasam
Tarla coşar fidan coşar el coşar
Gücüm yetse hemen işe başlasam
Kazma coşar kürek coşar bel coşar

b)

Gavga günü namert sapa yer arar
Er olan göğsünü düşmana gerer
Cemi ervah bizlen meydana girer
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

c)

Bir odası vardır gayet küçücek
Kendi akli sıra keyf yetirecek
Bir çanağı yoktur ayran içecek
Kahveyi bulunca fincan beğenmez

d)

Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azat eyleseler uçamaz mısın
Kırık mı kanadın, kolların hani

e)

Seni sevmek bana verse de çile
Yılmadan çekerim yeter ki he de
Senin gibi biten ender bir güle
Gözyaşı dökerim yeter ki he de

5. Aşağıda verilen dizelerin hangi nazım şeklinden alındığını belirtilen boşluğa yazınız.

a)

Eğin viran olmuş, baykuşlar öter
Bastığın yerlerde dikenler biter
Ben cevrimi çektim, el almış sever
Gel ağam, gel ağam, gel de yine git
Akan gözyaşımı sil de yine git

b)

Benim oğlum hopladı
Daldan armut topladı
Armut elde oynarken
Koynumda uyukladı
Uyu yavrum uyu
Büyü yavrum büyü

6. Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlış olan sözcüğün doğrusunu belirtilen yere yazınız.

a)

Çok geçmeden konu komşu ondaki bu değişikliği farketmiş ve bunun sırrını sormuş.

b)

Odaların birinde pekçok bal mumu görünce şaşırılmış.

c)

Günlerden bir gün Bit Hatun ve Pire Bey, tahta kurusuna misafirlğe gitmeye karar vermişler.

d)

Aylardır yollardayız ve ne zaman birimizin birşeye ihtiyacı olsa diğeri ona yardım eder.

e)

Değirmenci onbeş buğday tanesinden un olmayacağını söylese de tilkiyi ikna edememiş.

Bu temada neler öğreneceğiz?

İçerik Çerçevesi

- **Kelimelerin Ritmi** temasında ele alınan edebî türlerden ilki şiiirdir. Bu türün Türk dili ve edebiyatındaki gelişiminde, şiir anlayışlarındaki estetik değişimin ritim bağlamındaki yansımalarında kelimelerin uyumu, ahenk öğeleri, söz varlığı vb. unsurların etkisinin belirlenmesi önem arz etmektedir.
- Tema çerçevesinde tahlil edilen edebî metinlerin estetik yönünün ahenk özelinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.
- Ayrıca içerik ile söz varlığı arasındaki uyum göz önünde bulundurularak Türk dili ve edebiyatındaki değişim ve dönüşüme vurgu yapılması hedeflenmektedir.
- Türk dili ve edebiyatındaki değişim ve dönüşümü yansıtmayı amacı ile bu tema kapsamında **gazel, saf şiir, kaside, söyleşi** türünde metinlere yer verilmiştir.
- Çalışkanlık, estetik, saygı, sevgi, vatanseverlik değerleri etkinlik ve sorular ile vurgulanmaya çalışılmıştır.
- Tarih, müzik sosyoloji bilim dalları edebiyatla ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Temel Kabuller

- Bu temada **bilgilendirici metinler** ile **edebî metinler** arasındaki farkların bilindiği varsayılır. Öğrencilerin edebî metinlerde ritim denince akla gelen kavramlar ve terimler ile kelime türlerinden **zamir, edat, bağlaç ve ünlem** konularında bilgi sahibi olduğu kabul edilir.

Köprü Kurma

- Şiir ve bilgilendirici metinler hakkında ön bilgiler, bu temadaki metinlerin tahlilinin yapılmasına temel oluşturur.
- Toplumun tarihindeki önemli olayların edebiyatta da bir değişim ve dönüşüm meydana getirdiği belirtilerek tarih, psikoloji, sosyoloji disiplinlerinde öğrenilen bilgilerle bu temada öğrenilecek bilgiler arasında köprü kurulur.
- Tema çerçevesinde incelenen metinlerden edinilecek bilgi ve beceriler yaşamın her alanında meydana gelen değişim ve dönüşümün edebiyata nasıl yansıdığını görme konusunda farkındalık kazandıracaktır. Ayrıca bu temada edinilen bilgi ve beceriler 11 ve 12. Sınıfta ele alınacak temalara da zemin oluşturur.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- **Kelimelerin Ritmi** temasında ele alınan metin türleri ve tema çerçevesindeki diğer konular; etkinlik (açık uçlu, kısa cevaplı, infografik metin, karşılaştırma tablosu, eşleştirme), çoktan seçmeli sorular, bağlam temelli testler ve yazılı hazırlık çalışmaları ile sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar

- ritim
- açık ve örtük ileti
- gerçeklik
- imge
- sembol (simge)
- beyit
- ahenk unsurları
- ölçü
- aruz
- kafiye

Kısa Bilgiler

GAZEL

- Divan şiirinin en çok kullanılan nazım biçimi olan gazelin Arapça sözlük anlamı “kadınlarla âşıkâne söyleşmek”tir.
- Lirik bir şiir türü olan gazelde; aşk, şarap, ayrılık, hasret, zamandan yakınma, felsefi - didaktik düşünceler, din ve tasavvuf konuları işlenir.
- Aruz ölçüsünün her kalıbıyla yazılabilir.
- Konu bakımından halk şiirindeki koşmaya benzer.
- Beyitlerle yazılır. Beyit sayısı 5 ile 15 arasında değişir.
- Gazelin ilk beyti kendi arasında uyaklıdır. Gazelin ilk beytine “**matla**” veya “**musarra beyit**” adı verilir. Öteki beyitlerin ilk dizeleri serbest, ikinci dizeleriyle ilk beytin uyaklarına bağlıdır. (aa-ba-ca-da...) Gazelin ikinci beytine “**hüsn-i matla**”, son beytine “**makta**” veya “**taç beyit**”, sondan bir önceki beytine de “**hüsn-i makta**” denir. Makta beytinde şairin adı veya mahlası geçer.
- En güzel beytine “**beytü’l gazel**” veya “**şah beyit**” denir.
- Gazellerin başlığı, adı yoktur; bunlar, genellikle redifleriyle anılır (“olaydım” gazeli, “usanmaz mı” gazeli, “gideriz” gazeli gibi).
- Gazelde beyitler arasında genellikle konu birliği yoktur. Az da olsa konu birliği görülen gazellere “**yek-ahenk gazel**” denir. Bütün beyitleri aynı güzellikte olan gazellere “**yek-avaz gazel**” denir.
- Dize ortalarından iç uyaklı olan ve dördlük haline getirilebilen gazellere “**musammat gazel**” denir.
- Türk edebiyatının en ünlü gazel şairlerinden bazıları **Fuzuli, Baki, Nedim, Şeyh Galip**’tir.

Âşıkane Gazel

Aşkın verdiği mutluluğu, sıkıntıyı, içli duyguları, sevgilinin güzelliğini anlatan gazellerdir. En önemli temsilcisi, **Fuzuli**’dir.

Rindâne Gazel

Hayata karşı kayıtsızlığı, dünya malına, şan ve şöhrete önem vermemeyi, yaşamaktan zevk almayı anlatan gazellerdir. En önemli temsilcisi, **Baki**’dir.

Şûhane Gazel

Sevgiliyi ve aşkın zevklerini zarif, çapkınca bir edayla anlatan gazellerdir. En önemli temsilcisi, **Nedim**’dir.

Hikemî (Hâkimane) Gazel

Ahlakla ilgili öğütler veren, özdeyiş niteliğindeki sözlerin ağır bastığı, öğretici gazellerdir. En önemli temsilcisi, **Nabi**’dir.

Sûfiyâne (Ârifâne) Gazel

Tasavvufî düşüncenin hâkim olduğu gazellerdir. En önemli temsilcisi, **Şeyh Galip**’tir.

Divan edebiyatında gazel dışında da önemli nazım şekilleri vardır:

Rubai: Dört dizeden oluşan, aaba şeklinde uyaklanan, belirli aruz kalıpları ile yazılan felsefi, tasavvufî, didaktik konuları işleyen şiirlerdir.

Tuyuğ: Dört dizeden oluşan, aaba şeklinde uyaklanan, aruzun tek kalıbıyla yazılan felsefi, tasavvufî, didaktik konuları işleyen şiirlerdir.

Murabba: Dörder dizelik 3-7 bent aralığında, aaaa/ bbba/ccca şeklinde uyaklanan, aruzun değişik kalıpları ile yazılan şiirlerdir.

Şarkı: Bestelenmek amacıyla dörder dizelik 3-7 bent aralığında, aaaa/bbba/ccca... veya aAaA-bbbA-cccA... şeklinde uyaklanan, (A: Nakaratları ifade eder.) nakarat bölümleri olan, aruzun değişik kalıpları ile yazılan şiirlerdir.

Kısa Bilgiler

CUMHURİYET DÖNEMİ SAF (ÖZ) ŞİİR

Türk edebiyatında “saf şiir” (öz şiir) anlayışı Ahmet Haşim’in “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” adlı makalesiyle başlamıştır. Paul Valery’nin (Pol Valeri) şiirde dili her şeyin üstünde tutan görüşünden hareketle Türk edebiyatında; Necip Fazıl Kısakürek, Ziya Osman Saba, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsni Dağlarca, Sedat Umran gibi şairler tarafından bu anlayış benimsenmiştir. Bu anlayışın bazı özellikleri şunlardır:

- Sanatçılar ideolojik kaygılardan uzak durmuşlardır.
- Estetik ve biçim kaygısı ön plandadır.
- Kelimelerin çağrışım gücü kullanılarak müzikal bir dil oluşturma amaçlanmıştır.
- Amaç “güzel ve iyi şiir” yazmaktır.
- İmge ve söz sanatları ön planda tutulmuştur.
- Şairler, şiire özgü düşsel bir dünya kurmuşlardır.
- Hece, aruz veya serbest ölçü arasında ayrım yapılmamış; daha çok serbest şiir tercih edilmiştir.
- Şairler bireysel duyarlılıkları dile getirmişlerdir.
- Doğa, yaşama isteği, ölüm, aşk gibi konuları bireyden insanlığa doğru bir anlayışla işlemişlerdir.
- Şairler “Sanat sanat içindir.” anlayışını benimsemişlerdir.
- Şiirde mükemmelliği, kusursuzluğu yakalamaya çalışmışlardır.
- Ahenge büyük önem verilmiş ve ahenk; söyleyiş tarzı, ritim, kafiye, iç kafiye ve aliterasyon gibi unsurlarla sağlanmıştır.
- Saf (öz) şiir anlayışını benimseyen şairler “sadece şiir” düşüncesini savunmuşlardır.
- **Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı** saf şiir anlayışının ilk temsilcileridir.
- Bu anlayışa sahip şairler Batı edebiyatındaki sembolizm ve parnasizm akımlarından etkilenmişlerdir.

Etkinlik-1

Aşağıdaki dizelerden saf (öz) şiir özelliği gösterenleri işaretleyiniz.

a)

Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

b)

Ne güzel enseyi geçmemesi saçların
Alnımızda bitmesi
Tane tane olması kirpiklerin
Tel tel olması kaşların

c)

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

d)

Ben milletim uğruna adamışım kendimi
Bir doğrunun imanı, bin eğriyi düzeltir
Zulüm Azrail olsa hep Hakk’ı tutacağım
Mukaddes davalarda ölüm bile güzeldir

e)

Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben aşkımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana.

Etkinlik-2

Aşağıda saf şiir anlayışının bazı özellikleri verilmiştir. Bu özelliklerden hangileri *Örümcek Ağı* şiirinde görülmektedir? Verilen alana işaretleyiniz.

ÖRÜMCEK AĞI

Duvara, bir titiz örümcek gibi,
İnce dertlerimle işledim bir ağ.
Ruhum gün boyunca sönecek gibi,
Şimdiden ediyor hayata veda.

Kalbim, yırtılıyor her nefesinde,
Kulağım, ruhumun kanat sesinde;
Eserim duvarın bir köşesinde;
Çıkamaz göğsümden başka bir seda...

Necip Fazıl KISAKÜREK

1.	Zengin bir imge dünyası vardır.	
2.	İdeolojik söylemlerle topluma mesaj verilerek istenmiştir.	
3.	İçsel ve bireyci bir yaklaşımla evrensel insan tecrübesini dile getirir.	
4.	Düzyazıya özgü öğeler, şiirden uzaklaştırılmıştır.	
5.	Dilde saflaşma, sadeleşme görülür.	
6.	Estetik bir amaç söz konusudur.	
7.	Ölüm, aşk, tabiat sevgisi, yaşama arzusu gibi temalar işlenir.	
8.	"Sanat, sanat içindir." anlayışını benimsemişlerdir.	
9.	Söz sanatlarından uzak bir anlatımı tercih etmişlerdir.	
10.	Kelimelerin çağrışım gücünden yararlanılmıştır.	

Etkinlik-3

Aşağıdaki görselin uyandırdığı çağrışımdan hareketle saf (öz) şiir anlayışını yansıtan kısa bir şiir yazınız.

1. (I) Divan edebiyatının en çok kullanılan nazım şekillerinden biri gazeldir. (II) Divan şiirinde aşk, kadın, şarap konularında yazılan lirik şiirlere gazel denir. (III) Gazellerin nazım birimi beyit, birim sayısı 5-15 arasındadır. (IV) Kafiye örgüsü "aa, bb, cc, dd..." şeklindedir. (V) Gazelin ilk beytine "matla" son beytine "makta", en güzel beytine "beytül gazel" denir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde "gazel"le ilgili bir bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Eylerem bülbül gibi şâm u seher feryâd u zâr
Gülşen-i hüsnüne bülbüller gibi nâlânınam
Yoluna cânım fedâ'derin ne eğlersin beni
Öldürürsen gel sen öldür bende-i fermânınam

Bu dizeler aşağıdaki gazel türlerinden hangisine ait olabilir?

- A) Rindâne B) Şûhane C) Hikemî
D) Âşıkane E) Sûfiyâne

3. Bir gazele ait üç beyit şu şekildedir:

- I. Düşmen ne denlû saht ise de şâd ol ey Nedîm
Seng üzre gösterür zer-i kâmil ayârını
II. Bir nîm neşe say bu cihânın baharını
Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâlezârını
III. Bir dem mi var ki âh ederek anmaya gönül
Ey serv-kad seninle geçen rûzgârını

Bu beyitlerin şiirde yer alma sırası aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) II – I – III B) III – II – I C) II – III – I
D) I – III – II E) I – II – III

4. **Aşağıdaki dizelerden hangisi saf şiir anlayışını yansıtmamaktadır?**

- A) Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında
Yekpare, geniş bir anın
Parçalanmaz akışında
B) Bir kere sevdaya tutulmaya gör
Ateşlere yandığının resmidir
Âşık dediğin, Mecnun misali kör
Ne bilsin âlemde ne mevsimidir
C) Çekin halay, çalsın durmadan sazlar
Çekin ağır ağır, halay düzülsün
Süzülsün oyunlar, süzülsün nazlar
İnce beller, mahmur gözler süzülsün
D) Artık yaşamak için herkesten kaçacağız
Dünya bize verecek yalnız güzellikleri
Yalnız, semalarından dökecek ruhumuza
Geceler mehtapları ve gündüzler seheri
E) İnsanlar içinden kurtulup ne zaman
Aynamla baş başa, yapayalnız kalsam
Akislerle susup nihayet bir insan
Olduğumu bana hatırlatır aynam

4K

5. (...)

Ola ma'nâda benim gibi husûsâ kâmil
Ki olur anlamamak kadrime noksân-ı felek
(Mana konusunda özellikle benim kadar kâmil olan birinin kıymetini bilmemek feleğin eksikliği olur.)

Tab'im ol genc-i firâvân-ı güher-i ma'nâdır
Ki tılısm olmuş ana ejder-i pîçân-ı felek
(Tabiatım mana incisiyle dolup taşan öyle bir hazinedir ki feleğin kıvrım kıvrım ejderi onun tılısmı olmuştur.)

Sözümün her biri bir gevher-i zî-kıymetdir
Ki bahâsın çekemez keffe-yi mîzân-ı felek
(Her bir sözüm öyle kıymetli bir mücevherdir ki feleğin terazisinin kefeleri onun değerini tartamaz.)

Günümüz Türkçesiyle açıklamaları verilen bu dizeler, bir kasidenin aşağıdaki bölümlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Methiye B) Girizgâh C) Fahriye
D) Nesib – teşbib E) Tegazzül

6 - 7. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Tecrübelerle dolu bir ömür yaşamış olan insanlar, gençliğin acemi hareketlerini gördükçe onlara “Gençliğinizin kıymetini biliniz.” diye nasihat etmekten hoşlanırlar. Ama kaç genç bu sözün kıymetini kavrayabilir? Hâlbuki hayat ilerledikten sonra insanların duydukları birçok pişmanlıklar gençlikte kaybettikleri, bile bile savurdıkları imkânlar yüzünden doğmaktadır. “O zamanlar niçin daha çok okumadım? Niçin daha çok çalışmadım? Önümde açılan yükselme yoluna neden sapmadım da zevki çabucak kaybolan bir eğlencenin peşinde zamanlarımı harcadım?” diye dizlerini döven insanlara hayatta çok rastlanıyor. Bu insanların neden bu derece üzüldüklerini gençler anlamasalar bile feleğin çemberinden geçmiş olan yaşlılar çok iyi anlarlar. Çünkü bu yalan dünyada insanlara reva görülen en hazin işkence, geçmiş olan zamanın bir daha geri gelmesine imkân bırakılmamış olmasıdır.

6. Bu parçadaki altı çizili söz öbeğinin anlamı aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Sevinçle karşılamak B) Ne yaptığını bilememek
C) Çok çabalamak D) Pişmanlık duymak
E) İstedğini almak

7. Bu parçanın türüyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Konuşma havası içinde yazılır.
B) Açık, anlaşılır bir dil kullanılır.
C) Yazar, kendi ile konuşur gibidir.
D) Daha çok güncel konular ele alınır.
E) Konu üzerine düşündürme amaçlanır.

8. Aşağıdakilerden hangisi saf şiir için yanlıştır?

- A) Ağırıklı olarak bireysel ve düşsel temalar işlenir.
B) Biçimin arka planda kaldığı bir anlayıştır.
C) Amaç, okuyucuda estetik zevk uyandırmaktır.
D) Özgün ve yaratıcı imgeler söz konusudur.
E) Önemli olan iyi ve güzel şiir yazmaktır.

9. Allah'ın birliğini anlatan kasidelere ----, Allah'a yalvarıp yakarmak için yazılanlara ----, Hz. Peygamber veya dört halifeyi övmek için yazılanlara ----, devlet büyüklerini övmek için yazılanlara ----, ölen bir kişinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek için yazılanlara mersiye, padişahların tahta çıkışları sebebiyle yazılanlara cülüsiye, bir kişiyi eleştirmek için yazılanlara hicviye, bayramda sunulan kasidelere iydiyye adı verilir.

Bu parçada boşluklarla gösterilen yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) naat B) methiye C) tevhit
D) münacat E) girizgâh

10. Aşağıdaki parçalardan hangisi bir söyleşiden alınmış olamaz?

- A) Biz bir yazıtı okurken yalnız onu değil, kendi kendimizi de okuyoruz. Bunun için değil midir ki tecrübeleri, fikirleri ve hayalleri bizimkine uyan veyahut da hiç olmazsa biraz yaklaşan muharrirlerin yazılarını severiz.
- B) Elbette ki sözlerimle felaketleri umursamayınız demek istemiyorum. Fakat gündelik hayatınızda başınıza gelebilecek felaketleri tahammül edilmesi ve giderilmesi mümkün bir sıkıntı olarak karşılayabilirsiniz.
- C) Masallar toplumu eğiten temel öğelerden biri olarak görülmektedir. İnsanoğlu, kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini, masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donatmaya çalışmıştır.
- D) Yazarlarımızın çoğu Türkçeyi bilmiyor. Başka dilleri öğrenmeye özeniyorlar; bir parça söktüler mi kurumlarından geçilmiyor. Yabancı diller ufuklarını genişletecek; önlerine Avrupa'nın, bütün dünyanın medeniyetini, ekinini, pardon(!) kültürünü serecek. Kültür, kültür, ah! Kültür...
- E) Çocuğun yeryüzünde en sevdiği iki mahlûk anası ile babasıdır. Dünyada bu kadar ana ve baba varken çocuğunuzu bunların arasına bırakınız o zengin, bu yakışıklı, şu kuvvetli demez ne hâlde olursanız olun yine sizi seçer ve daima, ufak yaştan itibaren her hareketiyle sizi taklit etmeye, size benzemeye özenir.

11. Baharın uğurlu günleri, birbirini kovalayan yağmurlarla doğal tazeliğini kaybetti; saçları perişan, yanakları solgun, ağlamış bir genç kız yüzünü andırdı. Her sabah gül ağacında şebnem araştırmasıyla hayallerini yenileyip şevklenmeye bahane arayan şairlerimiz galiba her seher sicim gibi düşen yağmura tutularak bu ilhamı yok eden kırbacın tesiriyle bütün bütün dilsiz oldular. Bu onların sanatsal zayıflığını göstermiyor mu?

Bu parçada şairlerin aşağıdaki davranışlarından hangisi eleştirilmektedir?

- A) Yağmurun etkisine fazlaca kapılmaları
- B) En güzel şiirlerini baharda yazmaları
- C) Şiir yazmak için çaba harcamamaları
- D) Şiiri belli bir konu alanına sıkıştırmaları
- E) Baharın gelmesiyle heyecan duymaları

12. I. Her şey yerli yerinde; masa, sürahi, bardak
Serpilen aydınlıkta dalların arasından
Büyülenmiş bir ceylan gibi bakıyor zaman
Sessizlik dökülüyor bir yerde yaprak yaprak
- II. Sinün yüzün güneşdür yoksa aydur
Canum aldı gözün daki ne eydür

I ve II. dizeler için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Sanatsal söyleyişlere yer verilmiştir.
- B) Benzer nazım birimleri kullanılmıştır.
- C) Yalın, anlaşılır bir dille yazılmıştır.
- D) Didaktik özelliklerden yararlanılmıştır.
- E) Toplumsal bir tema ele alınmıştır.

13. Nef'i'nin IV. Murad gibi sert mizaçlı bir hükümdara söylediği, "Sen ne büyük bir hükümdarsın ki benim gibi bir şair tarafından methediliyorsun." ifadesi ile bir kasidenin aşağıdaki bölümlerinden hangisi kast edilmektedir?

- A) Nesib-teşbib
- B) Fahriye
- C) Girizgah
- D) Tegazzül
- E) Methiye

14. Aşağıdaki dizelerden hangisi bir kasidenin maktâ beytinden alınmıştır?

- A) Tâze cân buldı cihân irdi nebâtâta hayât
Ellerinde harekât eyleseler serv ü çenâr
- B) Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su
Kim bu denli dutuşan odlara kılmaz çare su
- C) Edrine şehri mi bu yâ gülşen-i Me'vâ mıdır?
kasr-ı pâdişâhî cennet-i a'lâ mıdır?
- D) Koma Bâkî kulunı cür'a sıfat ayakta
Dest-gîr ol ana ey dâver-i âlî-mikdâr
- E) Olalı mülk-i çemende şeh-i kişver sünbül
Geydi bir küngürelî tâc-ı mücevher sünbül

15. Herkes gibi ben de eski günlerimi düşünmekten, onların tatlı
olanlarına da acı olanlarına da zehirsiz bir gülümseme ile
bakmaktan hoşlanırım... Fakat hatıralar iki türdür, o kadar
ki ikisine belki ayrı birer isim vermek lazımdır.

Bu parçadaki numaralanmış sözcükler türlerine göre ikiye eşleştirilirse hangisi dışta kalır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

16. I. Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine
Uzanmış kalmışım yaylının şiltesine.
- II. Ağır ağır önümden geçti deve kervanı,
Bir kenarda göründü beldenin viran hanı.
- III. Yatağımın yanında esmer bir duvar vardı,
Üstünde yazılarla hatlar karışmışlardı.
- IV. Ben garip çizgilere uğraşırken baş başa
Rastlamıştım duvarda bir şair arkadaşına.
- V. Bulutların ardında gün yanmadan sönüyor,
Höyükler bir dağ gibi uzaktan görünüyor.

Numaralanmış dizelerin hangilerinde zamir vardır?

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve III
- D) III ve V
- E) IV ve V

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ile (-la, -le)” farklı bir türde kullanılmıştır?

- A) Evin kapılarıyla pencereleri henüz takılmamıştı.
- B) Hatalı sollama ile aşırı hız kazalara neden oluyor.
- C) Konuyla ilgili detaylı bilgilere ulaştık.
- D) Artık iletişimle ulaşım eskisinden daha hızlı.
- E) Romanlarıyla hikâyeleri okunmaya değerdi.

18. (I) Göbeklitepe dünya gündemindeki yerini koruyor. (II) Tarihin bilinen en eski inanç merkezi olarak anılan Göbeklitepe’den beş buçuk metrelik bir dikili taşın kopyası, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Merkezinde sergiye açılacak. (III) Tarihi değiştiren, hakkında kısa zamanda kitaplar yazılan, diziler çekilen Göbeklitepe, “tarihin sıfır noktası” olarak anılıyor. (IV) Neolitik Çağ’a ait olan bir yerleşim yeri olduğu tahmin edilen alan, Şanlıurfa yakınlarındaki Örencik mahallesinde bulunuyor. (V) İlk defa 1963 yılındaki çalışmalarla gündeme gelen bölge, 2018’de UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne alınmıştı.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

19. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı doğrudur?

- A) Bu rota, yürüyüş ve bisiklet yollarının yanısıra kamp alanı olarak da kullanılan bir çamlık alan ile sonlanıyor.
- B) Rapor, Türkiye’nin çok değil sadece on yıl sonraki çalışma hayatına ilişkin kuşkusuz ilginç öngörüler sunuyor.
- C) Bilim, amaçlarına gelişi güzel yollarla değil çeşitli yöntemleri ve yöntemle ilgili kuralları uygulayarak ulaşır.
- D) Yenilikçi çalışma ve organizasyon modellerinin gündeme gelmesi bir takım sosyal becerilerin kritik bir önem kazanmasını sağlayacak.
- E) Yaz üçgeninin yakınında gökyüzünde çok büyük alan kaplayan takım yıldızlardan biri olan Herkül yer alıyor.

- 20. • Virgül, eş görevli sözleri ayırmak için kullanılmıştır.
- İki nokta kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlelerin sonuna konmuştur.
- Üç nokta anlatımı tamamlanmamış cümlelerin sonuna konmuştur.

Yukarıda noktalama özellikleri verilen parça aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Size söylemek istediğim şudur: Asla pes etmeyin, çıktığınız yoldan asla dönmeyin. Bu; yorucu, üzücü, korkutucu hatta bir çıkmaz bile olabilir. Yine de mücadele azminiz düşmesin çünkü her zorlu yolun sonunda insanı hayrete düşüren...
- B) Zarif ve asil... Hakkındaki ilk izlenimim buydu. Şunu da eklemek gerekir: Kendinden emin ve vakur bir insandı. Aysel Hanım, yılların verdiği tecrübeyle değerlendirebilecek yetkinlikteydi. Önerilerine hiçbir itiraz geliştiremez, herhangi bir ekleme yapamazdık.
- C) Hayata neşeyle bakmak, her durumda olumlu olmak veya güler yüzümüzün hiç solmaması için yapmamız gerekenler şunlardır: erken yatıp erken kalkmak, sağlıklı ve düzenli beslenmek, hayatın geçici olduğunu bilmek, ağır sorumluluklar altına girmemek...
- D) B...’ya ulaştığımızda hepimizin üstünde derin bir yorgunluk vardı. Orada gördüğümüz şuydu: Savaş nedeniyle harap olmuş binalar. İnsanların yüzlerindeki çizgiler oldukça belirgindi. Hisler, düşünceler, umutlar körelmiş; garip bir durağanlık yayılmıştı ortama.
- E) Hayalleri vardı: Üniversiteyi bitirecek, kendine uygun bir işe girecek ve hobilerini istediği zamanı ayırabilecekti. Bunun heyecanı içinde bütün gücüyle çalışıyordu. Artık son virajı da almak üzereydi. Burada da motivasyonunu kaybetmezse...

- 21. Adana’da doğan Zerrin Ünalın (I) doğa tutkunu (II) bir çevreci (III) Resim yapıyor (IV) şiir yazıyor (V) Hepsinde de kirliliğe, savaşa, sevgisizliğe karşı tavrını vurguluyor.

Bu parçada ayraçla belirtilen yerlerin hangisinde herhangi bir noktalama işareti kullanılmaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

I. BEYİT

Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düşdi çemende berg-i dıraht i'tibârdan

(Günümüz Türkçesi: Bahar mevsiminden geriye ne bir ad ne de bir iz kaldı. Artık bahçede ağaç yaprakları sararıp dökülerek gözden düştü.)

II. BEYİT

Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan

[Günümüz Türkçesi: Bağın ağaçları (yapraklarını dökerek dünya malından soyunmuş dervişler gibi) tecrit/soyutlanma hırkasına büründüler. Sonbahar rüzgârı ise bahçede çınar ağacından el aldı (tasavvuftaki gibi icazet aldı).]

III. BEYİT

Bâkî çemende haylî perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan

(Günümüz Türkçesi: Ey Bâkî! Bahçede yapraklar çok perişan bir halde dökülmüş duruyor; öyle görünüyor ki rüzgârdan [veya zamandan/felekten] büyük bir şikâyeti var.)

1 - 3. soruları yukarıda verilen dizelere göre cevaplayınız.

1. Bâkî'nin yukarıdaki beyitlerinde sonbahar manzaralarını betimlerken kullandığı ifadeler dikkate alındığında;

- Doğadaki fiziksel değişimler (yaprak dökümü), tasavvufi bir derinlikle (dünya malından soyunma/dervişlik) ilişkilendirilmiştir.
- "Rüzgâr" kelimesi hem esen yel hem de "zaman/felek" anlamını karşılayacak şekilde çok anlamlı kurgulanarak insanın hayattaki çaresizliği vurgulanmıştır.
- Şair, bahar mevsiminin kalıcı olduğunu ve sonbaharın geçici bir yanılsamadan ibaret olduğunu savunmaktadır.

yargılarından hangileri bu beyitlerin zihniyeti ve anlam dünyası için söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

2. Bu beyitlerin kafiye düzeni, mahlas kullanımı ve yapısal özellikleri dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisi kesinlikle doğrudur?

- I. beyit, kendi arasında kafiyeli (aa) olduğu için bu gazelin "matla" beytidir.
- III. beyit, şairin adı geçmediği için gazelin ilk beyitlerinden biri olmak zorundadır.
- Metindeki tüm beyitler düz kafiye (aa) düzenine göre örülmüştür.
- Bu beyitler, din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılmış bir kasidenin "fahriye" bölümüdür.
- II. beyit, gazelin en güzel beyti olduğundan "beytül-gazel" olarak adlandırılır.

3. Beyitlerde "Ağaçların derviş gibi hırka giymesi" ve "rüzgârın çınardan el alması" (icazet alması) ifadelerinde bir arada kullanılan en baskın söz sanatları aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- Teşhis (Kişileştirme) – Tenasüp (Uygunluk) B) Tezat (Karşıtlık) – Tecahülüarif (Bilmezlikten Gelme)
- Kinaye (Değınme) – Cınas (Sesteşlik) D) Mübalağa (Abartma) – Tariz (İğneleme)
- E) İntak (Konuşturma) – Telmih (Hatırlatma)

I.

Yorgun gözümün halkalarında
Güller gibi fecr oldu nümâyân,
Güller gibi... sonsuz, iri güller
Güller ki kamıştan daha nâlân;

Gün doğdu yazık arkalarında!
Altın kulelerden yine kuşlar
Tekrârını ömrün eder i'lân.
Kuşlar mıdır onlar ki her akşam
Âlemlerimizden sefer eyler?

II.

Muhabir: Saf şiiri diğer şiir anlayışlarından ayıran temel özellik nedir?

Eleştirmen: Saf şiirde amaç, doğrudan bir düşünceyi öğretmek ya da toplumsal bir mesaj vermek değildir. Şair, kelimelerin sesinden, çağrışım gücünden ve imgelerin bıraktığı etkiden yararlanır. Anlam hemen kendini açmaz; okur, şiirin atmosferine girerek duygu ve hayal dünyasını sezmek zorundadır.

Muhabir: Peki bu şiirde dil neden gündelik kullanımdan uzaklaşır?

Eleştirmen: Çünkü saf şiirde dil, yalnızca anlatma aracı değildir; şiirin kendisidir. Şair, sözcükleri seçerken onların anlamı kadar ahengini, ritmini ve uyandırdığı duyguyu da önemser. "Fecr", "nümâyân", "nâlân" gibi sözcükler okura yalnızca bilgi vermez; belirsiz, hüznü ve musikili bir dünya kurar.

Muhabir: Bu anlayışta okurun görevi nedir?

Eleştirmen: Okur, şiiri düz bir açıklama metni gibi okumamalıdır. Şiirdeki imgeleri, ses tekrarlarını, renkleri ve belirsizliği birlikte düşünmelidir. Saf şiirde asıl değer, söylenen şeyden çok söyleyişin okurda oluşturduğu etkidir.

4 - 6. soruları yukarıda verilen metne göre cevaplayınız.

4. Şiir ile söyleşi metni birlikte değerlendirildiğinde verilen şiir parçası saf şiir anlayışıyla en çok hangi yönüyle ilişkilendirilebilir?
- A) Toplumsal sorunlara çözüm önermesiyle
B) Açık ve öğretici bir anlatım kurmasıyla
C) Ses, imge ve çağrışım yoluyla duygu atmosferi oluşturmasıyla
D) Halk söyleyişlerinden ve atasözlerinden yararlanmasıyla
E) Tarihî bir olayı kronolojik biçimde aktarmasıyla
5. Söyleşi metnindeki açıklamalardan hareketle şiirde geçen "fecr", "nümâyân", "nâlân" gibi sözcüklerin kullanımı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
- A) Şiirin anlaşılmasını kolaylaştırmak için günlük konuşma dilinden seçilmişlerdir.
B) Şiire yalnızca tarihî bilgi kazandırmak amacıyla kullanılmışlardır.
C) Şairin toplumsal eleştirisini güçlendirmek için tercih edilmişlerdir.
D) Ses ve çağrışım değerleriyle şiirin musikili ve hüznü atmosferini desteklemişlerdir.
E) Şiirdeki olay örgüsünün zaman sırasını belirginleştirmişlerdir.
6. Bir öğrenci bu şiiri saf şiir anlayışına göre yorumlarken aşağıdaki adımları izlemektedir:
- I. Şiirdeki kelimelerin yalnızca sözlük anlamlarına odaklanır.
II. Ses tekrarlarını, renkleri ve imgeleri birlikte değerlendirir.
III. Şiirde doğrudan verilen bir öğüt arar.
IV. Belirsizliğin ve çağrışımın şiire kattığı etkiyi yorumlar.

Buna göre öğrencinin izlemesi gereken doğru yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yalnız I B) I ve III C) II ve IV D) I, II ve III E) II, III ve IV

10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1. DÖNEM 2. YAZILI SINAVI-1

Adı Soyadı:

Sınıfı :

Numarası :

Puan :

1. Aşağıda verilen şiirleri istenen özellikler açısından değerlendiriniz.

SELAM OLSUN

Selam olsun bizden güzel dünyaya
Bahçelerde hâlâ güller açar mı
Selam olsun sonsuz güneşe, aya
Işıklar, gölgeler suda oynar mı

Hepsi güzeldi kar, tipi, fırtına
Günlerin geçişi ardı ardına
Hasretiz bir kanat şakırtısına
Mavi gökte kuşlar yine uçar mı

Uzak, çok uzağız şimdi ışıktan
Çocuk sesinden, gül ve sarmaşıktan
Dönmeyen gemiler olduk açıktan
Adımızı soran, arayan var mı

Ahmet Hamdi TANPINAR

SESSİZ GEMİ

Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.

Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli,

Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu.

Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.

Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden.

Yahya Kemal BEYATLI

1. Şiir

Şiir Anlayışı:

Nazım Birimi:

Ölçü:

Söz Sanatları:

Tema:

2. Şiir

Şiir Anlayışı:

Nazım Birimi:

Ölçü:

Söz Sanatları:

Tema:

2.

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa sapanan noktasında
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Bu dizelerden çıkarılabilecek açık ve örtük iletilerden birer tane yazınız.

3. “Sevgi” temasının ele alındığı kısa bir söyleşi yazınız. (Yazdığınız parça; türün özellikleri, fikir, tutarlılık, bütünlük, üslup ile imla ve noktalama kurallarına uygunluk bakımından değerlendirilecektir.)

4.

Herkeste bir sosyal medya çılgınlığı türemiş ve insanlar sosyal medya olmadan yaşayamaz hâle gelmiş. Bazı kavramların, sosyal medya yüzünden içi boşalmış. Örneğin paylaşmak, sahip olduğunu başkalarına da vermektir. Cömertliktir, yoksulun hâlinden anlamaktır. Oysa sosyal medyada kullanılan "paylaş" ifadesi bu tanımlardan tamamen uzak. İnsanlar, yemeklerini yoksullarla paylaşmak yerine sosyal medyada paylaşıyor. Hatta iyiliği bile paylaşmayacaksa yapmıyor.

Bu parçada geçen “yaşayamaz hâle gelmek” ve “içi boşalmak” sözlerinin anlamını yazınız. Bu sözleri farklı bir cümlede kullanınız.

5.

Garip, güzel, sonra mahzun
Işıkla yağmurla beraber
Bir türkü ki gamlı, uzun
Ve sen gülünce açan güller

Bu dördlükteki altı çizili dizede hangi edebî sanatın yapıldığını bağlamdan hareketle açıklayınız.

6.

Uzak, çok uzağınız şimdi ışıktan,
Çocuk sesinden, gül ve sarmaşıktan,
Dönmeyen gemiler olduk açıktan,
Adımızı soran, arayan var mı?...

Bu dördlükle aynı ölçü ve temada dört dizelik, özgün ifadelerinizle bir şiir yazınız.

7. Aşağıdaki dizelerde altı çizili zamirin türünü karşısındaki boşluğa yazınız.

Dizeler	Zamir Türü
a) Gülüşü bir yabancının Çalmıştır <u>senden</u> sevdiğini	
b) Bu ne biçim iş, bu nasıl şehir Orada İstanbul, <u>burada</u> İstanbul	
c) Ne olur, sen söyle, <u>kimim</u> ben? Biri bana anlatmalı beni	
d) <u>Kendi</u> bahçesinde dal olamayanın biri Girmiş bahçeme ağaçlık taslıyor	
e) Habersiz <u>hepsi</u> , kızamıktan ve ölümden Kirli yüzlerinde açan ölümden habersiz	

8. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin türlerini altlarına yazınız.

a) Ömrümüzü üzüntülerden uzak geçirmeliyiz <u>çünkü</u> şikâyetlerin sonu yoktur.	-----
b) Evden <u>yani</u> yuvadan apartmana, oradan da beton konutlara terfi ettik.	-----
c) Kişiliğimize başkalarının yaşamına <u>göre</u> şekil vermeye çalışmak yerine, kendi yeteneklerimizi kabul etmeliyiz.	-----
d) Aklimızı zaman zaman kurcalayan <u>hatta</u> çoğu kez süreklilik gösteren kimi takıntılarımız vardır.	-----
e) Birçoğumuzun tüm dünyanın üstümüze geliyormuş <u>gibi</u> hissettiği anları vardır.	-----

9. Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlış olan sözcüğün doğru biçimini karşısındaki boşluğa yazınız.

Cümleler	Doğru Yazım
a) Hiç bir işini yarım bırakmayan, çalışkan bir adamdı.	-----
b) Söylediği herşey sonradan getirilen raporla uyuşuyor idi.	-----
c) Bir takım küçük sorunlar onun gününü mahvetmeye yetmişti.	-----
d) Antika eşyaların herbiri onun için ayrı bir değer taşıyordu.	-----
e) Kendini arasıra dinleme ihtiyacı olduğunu söylerdi.	-----

Bu temada neler öğreneceğiz?

İçerik Çerçevesi

- **Dünden Bugüne** temasında Türk dili ve edebiyatında dünden bugüne meydana gelen değişim ve dönüşümün incelenen edebî metinler aracılığıyla gösterilmesi amaçlanmaktadır.
- Edebî metinlerin tarihî süreçte içerik, yapı, üslup vb. konularda nasıl bir değişime uğradığı ve nasıl farklılaştığına yönelik etkinliklere yer verilmiştir.
- Bu temada destan, mesnevi, halk hikâyesi fabl türünden metinlere yer verilmiştir.
- İncelenen metinler başka türlerden örneklerle karşılaştırılarak edebî eserlerde meydana gelen değişim ve dönüşümlerle ilgili çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.
- Adalet, dostluk, estetik, özgürlük, sabır, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri etkinlik ve sorular ile vurgulanmaya çalışılmıştır.
- Tarih, psikoloji, sosyoloji, coğrafya bilim dalları edebiyatla ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Temel Kabuller

- Öğrencilerin önceki sınıf seviyelerinden anlatmaya bağlı edebî metinlerin (destan, hikâye, masal...) genel özelliklerini ve metin tahlili sürecinde incelenen türe özgü temel kavramları (anlatıcı, olay örgüsü, kişi, zaman, mekân vb.) bildikleri kabul edilmektedir.

Köprü Kurma

- Öğrencilerin anlatmaya bağlı edebî türlerle ilgili önceki bilgileri bu temada öğrenilecek bilgilerin zeminini oluşturur.
 - Tema içeriğinin anlamlandırılabilmesi için tarih ve sosyoloji disiplinleri ile köprü kurulur.
 - Öğrenciler bu temada edindikleri bilgi ve beceriler ile günlük yaşamda bağlantı kurabilir, edebî metinleri değerlendirirken farklı bakış açıları kazanabilir ve edebî metinlerin tarihî ve kültürel unsurları yansıtmadaki önemini kavrayabilir.
- Ayrıca bu temada öğrenilen bilgiler, sonraki sınıf düzeylerinde tahlil edilecek anlatmaya bağlı edebî türler için bir köprü işlevi görecektir.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- **Dünden Bugüne** temasında ele alınan metin türleri ve tema çerçevesindeki diğer konular; etkinlik (açık uçlu, kısa cevaplı, infografik metin, karşılaştırma tablosu, eşleştirme), çoktan seçmeli sorular, bağlam temelli sorular ve yazılı hazırlık çalışmaları ile sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar

• sözlü gelenek	• didaktik üslup
• destan	• anlatım biçimleri
• motif	
• doğal destan	
• yapma destan	
• fabl	
• olağanüstülük	
• mesnevi	
• halk hikâyesi	
• kurmaca	

Kısa Bilgiler

DESTAN

Destan, milletlerin geçmişinde yaşanan önemli olaylar ve bu olaylarla ilgili kahramanların gerçek veya hayalî hayatları etrafında oluşmuş uzun, didaktik, manzum hikâyelerdir.

- Destanlar, yazının olmadığı sözlü edebiyat döneminde ortaya çıkmıştır.
- Bütün dünya edebiyatlarının başlangıç eserleri destanlardır.
- Destanlar milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış bir kahramanın veya tarihî olayın millet zihninde ortak sembol ve ifadelerle zenginleştirilmiş uzun manzum hikâyelerdir.
- Batı edebiyatında “epope” denen eserler halk edebiyatı geleneği içinde “destan” adı ile anılmaktadır.
- Destanlar milletlerin yaratılışını, gelişimini, hayatta kalma mücadelelerini anlatır.
- Türk destanlarında sözde durma, acizlere, mağluplara merhametli yaklaşma, yardımcı olma değerleri ve dünyaya hâkim olma tutkusu, kuvvet, binicilik ve savaşçılık düşünceleri ortak kabullerdendir.

Destanlar “doğal destanlar” ve “yapma (yapay) destanlar” olmak üzere ikiye ayrılır:

Doğal Destanlar

Milletlerin yaşamında derin izler bırakan tarihsel ya da toplumsal bir olayın sözlü gelenekte olgunlaştıktan sonra destan geleneğini bilen biri tarafından derlenmesiyle oluşan destanlara doğal destan denir. Doğal destanların söyleyeni belli değildir. Bu destanlar yazının henüz bulunmadığı ve yaygınlaşmadığı bir kültürde doğup kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarıldıktan sonra yazıya geçirilmiştir.

İslamiyet'ten Önceki Türk Destanları

1. **Altay-Yakut Türkleri:** *Yaratılış Destanı*
2. **Saka Destanları:** *Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı*
3. **Hun-Oğuz Destanı:** *Oğuz Kağan Destanı, Attila Destanı*
4. **Kök Türk Destanları:** *Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı*
5. **Siyenpi Destanları**
6. **Uygur Destanları:** *Türeyiş Destanı, Göç Destanı, Mani Dininin Kabulü Destanı*

İslami Dönem Türk Destanları

1. **Kazak-Kırgız:** *Manas Destanı*
2. **Türk-Moğol:** *Cengizhan Destanı*
3. **Tatar-Kırım:** *Timur ve Edige Destanları*
4. **Karahanlı Dönemi:** *Satuk Buğra Han Destanı*
5. **Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı Dönemleri:** *Seyid Battal Gazi Destanı, Danişmend Gazi Destanı, Köroğlu Destanı*

Kısa Bilgiler

DÜNYA EDEBİYATINDAKİ DOĞAL DESTANLAR

Sümer: *Gilgameş*

Yunan: *İlyada ve Odysseia* (Derleyen: Homeros)

İran: *Şehname* (Derleyen: Firdevsi)

Fin: *Kalevala* (Derleyen: Lönnrot)

Hint: *Mahabharata, Ramayana*

Alman: *Nibelungen*

İngiliz: *Beowulf*

Rus: *Igor*

İspanyol: *Le Cid*

Fransız: *Chanson de Roland*

Yapma Destan

Bir şairin toplumu etkileyen herhangi bir olayı doğal destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır. Bu destanlar bir yazar tarafından eski örneklerle uygun olarak ve okunmak üzere kaleme alınmıştır. Yapma destan, bir eski destan anlayışına bağlı olarak şiir ya da nesir tarzında bir halkın belleğinde geniş yer tutan konuların yazar veya şair tarafından işlenmesidir. Doğal destanlardan farkı, anonim olmamasıdır.

Batı Edebiyatı

Latin Edebiyatı: *Aeneis* (Vergilius)

İngiliz Edebiyatı: *Kaybolmuş Cennet* (J. Milton)

İtalyan Edebiyatı: *Kurtarılmış Kudüs* (T. Tasso), *İlahi Komedi* (Dante), *Çılgın Orlando* (Ariosto)

Türk Edebiyatı

Kuvayi Milliye Destanı (Nazım Hikmet)

Üç Şehitler Destanı - Çakır'ın Destanı - 19 Mayıs Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca)

Çanakkale Şehitlerine (Mehmet Akif Ersoy)

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (Gülten Akın)

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Cahit Külebi)

Tip: Destan, masal, halk hikâyesi, roman, hikâye gibi anlatıma dayalı edebî eserlerde belli bir düşüncenin, zihniyetin ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişilerdir.

Motif: Bir edebî eserde kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelere denir. Farklı eserlerde yinelenen bir tema, olay, olgu, kişi, eşya ya da söz kalıpları motif olabilir. Motifler, edebî eserin ortaya çıktığı toplumun kültürel değerlerini yansıtan sembolik anlamlar taşır. Türk destanlarının pek çoğunda ortak olarak kullanılan bazı motifler vardır. Bu motifler arasında ışık, at, ağaç, su, çeşitli madenler (gümüş, altın, demir vb.), kurt, kadın, yada taşı, ok-yay, yaşlı adam sayılabilir.

Uyarı

“-ip, -ken, -madan, -ınca, -arak, -alı, -dıkça, -maksızın, -e...-e, -a...-a, -r...-mez...” zarf - fiil eklerini alan sözcükler zarftır. Bu eklerden birini alan sözcükler ya zaman zarfı ya da durum zarfı olur:

Severek ayrılanlar bunu iyi anlar.
durum

Ankara'ya geleli yirmi yıl olmuş.
zaman

Eve gelirken sütle peynir al.
zaman

Ateşi yakıp çadıra döndü.
durum

Hiç durmaksızın ders çalışıyordu.
durum

Yolda bata çıka ilerliyordu.
durum

Sıfatların mutlaka isimden hemen önce gelmesi gerekirken zarflar belirttiği sözcükten sonra gelebilir veya belirttiği sözcük ile zarf arasına farklı sözcükler girebilir:

Bunları affedebilirdi ama ailesine yapılanları unutamazdı hiç.
eylem zarf

Yavaş yavaş Kaçkar'ın eteklerine ilerliyorduk.
zarf eylem

Etkinlik-2

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili zarfların türlerini boşlukla belirtilen yere yazınız.

	Zarf Türü
1) <u>Bugün</u> , uzun yıllar aklımdan çıkmayacak bir olay yaşadım.	
2) Yeni çıkan dergileri almak üzere <u>dışarı</u> çıktı.	
3) Nitelikli eserlere kavuşmak için <u>epey</u> beklemek gerekti.	
4) Eşyalarını çok <u>hor</u> kullanan bir çocuktu.	
5) Hiçbiri, bu uzak kasabaya <u>niçin</u> getirildiğini bilmiyordu henüz.	

Etkinlik-3

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili zarfın yapısını belirtilen yere işaretleyiniz.

	Basit	Türemiş	Birleşik
1) Çocuğun saçlarını <u>niçin</u> bu kadar kısa kestirdiniz?			
2) Ailem her gün gözümde <u>tüterken</u> yüreğime taş bastım.			
3) Filmin başrol oyuncusu oldukça <u>hızlı</u> konuşuyordu.			
4) Kasabadaki evin balkonundan deniz çok <u>güzel</u> görünüyordu.			
5) Elindeki kitapları raflara <u>gelişigüzel</u> yerleştirdi.			

1. (I) Türk edebiyatı ve tarihi için önemli bir kaynak niteliği taşıyan destanlar, Sözlü Edebiyat Dönemi ürünlerindendir. (II) Olayların gerçekçi biçimde sunulması bu edebî ürünlerin değerini artırmaktadır. (III) Türk destanlarının pek çoğunda ışık, at, ağaç, su gibi motifler ortak olarak kullanılmıştır. (IV) Türk edebiyatında destanların sınıflandırılmasında din unsurunun da etkisi vardır. (V) Bu nedenle destanlar, İslamiyet'in kabulünden önceki Türk destanları ve İslamiyet'in kabulünden sonraki Türk destanları olarak sınıflandırılmıştır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde destanlarla ilgili bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Aşağıdaki destan eşleştirmelerinden hangisi doğrudur?

- A) Göç - Saka B) Attila - Uygur
C) Türeyiş - Uygur D) Bozkurt - Hun
E) Ergenekon - Hun

3. I. Bu sizin ölümünüzden üç asır sonra dünyaya inecek olan bir ruhtur.
II. Hz. Muhammed kanatlı atı Burak'ın sırtında göklere yükseldiği Miraç Gecesi'nde gök katlarında kendinden önceki peygamberleri görür.
III. Türkistan'da sizin dininizi yayacak olan bu ruh "Abdülkerim Saltuk Buğra Han" adını alacaktır.
IV. Bunlar arasında birini tanıyamaz ve Cebrail'e bunun kim olduğunu sorar.
V. Cebrail: Bu peygamber değildir.

Satuk Buğra Han destanından alınan bu cümleler olay akışına göre sıralandığında baştan üçüncü cümle aşağıdakilerden hangisi olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Gördüler ki o evliyalar şahı Battal Gazi, Aşkar'a binmiş geliyor. Dünkü rengi gitmiş. Sanki güneş burcundan doğmuş. Müminlerin tekbiri yedinci kat gökyüzüne erişti. Seyyid Battal, Aşkar'ı sürüp meydan ortasına geldi ve bir müddet silahşorluk gösterdi. Yetmiş iki türlü hileli hünerler ki oynadı, iki canipten hayran kaldılar. Sonra Seyyid Battal müminlerin tarafına doğru yürüdü, onların yanına gelince durdu. Mübarek yüzünden örtüyü kaldırdı ve yüksek sesle "Ey yârenlerim! O zavallı aciz kulunuz geldi. Biliniz ve haberdar olunuz ki Battal Gazi benim, Tariyun ateşte yaktı, ölmedim. Hak Teala sakladı. Bunca padişahlar, beyler ve pehlivanlar öldürdüm. Bundan sonra daha çok öldürsem gerek." dedi.

Bir destandan alınan bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Olağanüstülükler yer verilmiştir.
B) Evrensel nitelikler taşımaktadır.
C) Kahramanlık konusu işlenmiştir.
D) Öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.
E) İslamiyet'in kabulünden sonra oluşmuştur.

4K

5. Ölümsüzlüğe ulaşan insanlar vardır. Onlar, tarih yazar, bırakın tarih yazmayı tarihin kendisi olurlar. Tarihe yön vermiş birçok büyük insan gibi onlar da tarihe kaynaklık ederler. Büyük ve etkili sözler söylerler. İşte, büyük insanların büyük ve etkili sözlerinden oluşan Kırgızlara ait bu destan, dünyanın en uzun destanıdır ve çok daha önemlisi bu destan söylenmeye devam etmektedir. Adını destan kahramanının gücünden, bilge kişiliğinden alan bu destanda sadece ona yer vermemişlerdir. Onunla birlikte oğlu da torunları da destana dâhil olmuştur.

Bu parçada sözü edilen destan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Battal Gazi B) Attila C) Oğuz Kağan
D) Manas E) Alper Tunga

6. Bir gün ağacın gövdesi ansızın yarıldı, içinden beş küçük çadır, beş küçük odacık hâlinde meydana çıktı. Her odacığın içinde bir çocuk vardı. Çocukların ağızlarının üstünde asılı birer emzik vardı ve onlar bu emziklerden süt emiyorlardı. Işıktan doğmuş olan bu mukaddes çocuklara halk ve halkın ileri gelenleri çok büyük saygı gösterdiler. (...) Beş çocuğun beşinin de Tanrı tarafından gönderildiğine inanan halk, içlerinden birini hakan yapmak istedi. Buğu Han en büyükleri idi hem de ötekilerden daha güzel, daha zeki ve daha yiğit görünüyordu. Buğu Tekin'in hepsinden, her hususta üstün olduğunu anlayan halk onu hakan olarak seçtiler. Büyük bir törenle Buğu hanı tahta oturttular.

Bu parçadaki olağanüstülükler,

- I. Ağacın gövdesinin ansızın yarılması
- II. Ağacın gövdesinden beş çadır çıkması
- III. Çocukların ışıktan doğması
- IV. Halkın çocuklardan birini hakan seçmesi
- V. Yeni hakanın tahta törenle oturtulması

durumlarından hangileri örnek gösterilebilir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

7. Cumhuriyet Dönemi'nden önce de Türk edebiyatında yapma destan örneklerine rastlanır. Bunların en ünlüsü ----, 17. yüzyılda ---- tarafından yazılan ve Türk halk edebiyatının en önemli epik eserlerinden biri sayılan duygusal koçaklamadır. Yapıtta genç bir yeniçerinin savaş sırasındaki yiğitliği ve ölümü anlatılmaktadır.

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) *Üç Şehitler Destanı* - Fazıl Hüsnü Dağlarca
B) *Kuvaimillîye Destanı* - Nazım Hikmet Ran
C) *Çanakkale Destanı* - Mehmet Akif Ersoy
D) *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* - Gülten Akın
E) *Genç Osman Destanı* - Kayıkçı Kul Mustafa

8 - 9. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Hakan oğlu Gali Tekin'e, Çin prenseslerinden birini, Kiu-Lien'i almağı uygun görmüş. Evlendikten sonra Prenses Kiu-Lien, sarayını Hatun Dağı'nda kurdu.

Hatun Dağı'nın çevre yanı da dağlıktı ve bu dağlardan birinin adı da Tanrı Dağı'ydı, Tanrı Dağı'nın güneyinde de Kutlu Dağ derler bir başka dağ vardı, kocaman bir kaya parçası. Bir gün elçileri, falcılarıyla birlikte Kiu-Lien'in sarayına geldiler. Kendi aralarında konuşup dediler ki:

– Hatun Dağı'nın varı yoğu, bütün bahtıyarlığı Kutlu Dağ denilen bu kaya parçasına bağlıdır. Türkleri zayıflatıp yıkmak istiyorsak bu kayayı onların elinden almalıyız.

Bu konuşmadan sonra varılan karar üzerine Çinliler, Kui-Lien'e karşılık olarak o kayanın kendilerine verilmesini istediler. Yeni Hakan, isteğin nereye varacağını düşünmeden ve umursamadan Çinlilerin arzusunu kabul etti, yurdunun bir parçası olan bu kayayı onlara verdi. Hâlbuki Kutlu Dağ bir kutsal kayaydı. (...) Türk tahtına Buğu Han'ın torunlarından biri hakan olarak oturdu. O zaman canlı cansız, ehli yaban, çoluk çocuk bütün yurtta soluk alan almayan ne varsa hepsi birden:

– Göç! Göç!, diye çığırışmağa başladı. Derinden, iniltili, hüznü dolu, çaresiz bir çığırışmaydı bu. Yüreklere dayanmazdı.

8. *Göç Destanı*'ndan alınan bu parçadan destanların,

- I. Olağanüstü olay ve durumlar içermesi
- II. Kurtarıcı bir kahramana yer verme
- III. Millette etki bırakmış bir olayı konu edinme

özelliklerinden hangileri örneklendirilebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

9. Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmamıştır?

- A) İkileme B) Deyim
C) Kişileştirme D) Kahraman bakış açısı
E) Üçüncü kişili anlatım

1 - 2. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Bir dala konmuştu karga cenapları;
Ağzında bir parça peynir vardı.
Sayın tilki kokuyu almış olmalı,
Ona nağme yapmaya başladı:
“Oooo! Karga cenapları, merhaba!
Ne kadar güzelsiniz, ne kadar şirinsiniz!
Gözüm kör olsun yalanım varsa.
Tüyleriniz gibiyse sesiniz,
Sultanı sayılırsınız bütün bu ormanın.”
Keyfinden aklı başından gitti bay karganın.
Göstermek için güzel sesini
Açınca ağzını, düşürdü nevaiesini.
Tilki kapıp onu dedi ki: “Efendiciğim,
Size küçük bir ders vereceğim;
Her dalkavuk bir alığın sırtından geçinir;
Bu derse de fazla olmasa gerek bir peynir.”
Karga şaşkın, mahcup, biraz da geç ama
Yemin etti gayri faka basmayacağına.

1. Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kendi niteliklerinin farkında olan kişilerin hayatta mutlu olduğu
- B) Vaktinde yapılan işlerin kişiye her zaman fayda sağladığı
- C) Kulağa hoş gelen ve onur okşayıcı her söze aldanılmaması gerektiği
- D) Çıkarı peşinde olanların toplum tarafından dışlandığı
- E) Bireysel arzularını ön plana çıkaran kişilerin emellerine rahatlıkla ulaştığı

2. Bu parçadaki altı çizili söz öbeklerinin anlamı aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Gereksiz, yersiz iş yapmak – davranışlarında tutarlı olmak
- B) Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak – sözünden dönmek
- C) İlgisini aşırı derecede çekmek – kimsenin sözünü dinlememek
- D) Çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırarak – aldatılmak, tuzağa düşmek
- E) Bir şey üzerine çok düşerek hep onunla uğraşıp durmak – herkesi kendi gibi görmek

3. (...)

Âh ider aklı gider ol dem nigâr
Yire düşdi ol zamân bî-çârevâr

Saçdılar gül suyn ol dem gül yüze
Aklı geldi gül yüzün diler yüze

Zelîhâ'nun hemân ussı gider
Düşdi yire kendüzinden bî-haber

Karavaşlar yüzine mâ-verd saçar
Aklı geldi yine gözünü açar

(...)

Bu dizeler aşağıdaki metin türlerinin hangisinden alınmıştır?

- A) Mesnevi
- B) Hikâye
- C) Fabl
- D) Halk hikâyesi
- E) Destan

4. Aşağıdaki destan – ulus eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) İgor – Rus
- B) Şehname – İran
- C) Nibelungen - Fransa
- D) Şinto – Japon
- E) Ramayana – Hint

5. Aşağıdaki dizelerden hangisi bir mesneviden alınmış olabilir?

- A) Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
- B) Suya virsün bağ-ban gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâre su
- C) Har-ı miskin eder iken seyran
Kaldı, görüp sığırları, hayran
- D) Söz ola kese savaşı söz ola yitire başı
Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz
- E) Âdeti hûbların cevri ü cefâdır amma
Bana ettiklerini kimselere etmediler

6. (...)

Gördi otlakda yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler

Sömürüp eyle yirler otlağı
Ki çekicek kılın tamar yağı

Boynuzı bazısınun ay bigi
Kiminün halka halka yay bigi

Böğrişüp çün virürler âvâze
Yankulanurdı tağ ü dervâze

Har-i miskin ider iken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân

(...)

Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Beyit nazım birimi kullanılmıştır.
- B) Olaya dayalı bir anlatımdan yararlanılmıştır.
- C) Uyak ve redife yer verilmiştir.
- D) Duygular sanatsal bir anlatımla ifade edilmiştir.
- E) Mesnevi tipi uyak ile yazılmıştır.

7. Bir gün meşe dedi ki kamışa:

"Tabiattan şikâyet etmekte hakkınız var.

Tarla kuşuyla bile çıkamazsınız başa.

Esmeye görsün ufacık bir rüzgâr,

Suyu şöyle karıştıracak kadar,

Yerlere yatarsınız hemencecik.

Oysaki benim alnım dağlar misali dimdik.

Gün ışığını kestiği yetmiyormuş gibi,

Dinlemez ne kasırga ne de tipi.

Her rüzgâr sizin için fırtına, bana meltem.

Bari dünyaya, etrafımı gölgeyle örten,

Şu yapraklar altında gelseydiniz.

Daha az olurdu elbet derdiniz.

Korurdum sizi her türlü afetten.

Ama hep o soğuk yerler yurdunuz.

Hep o soğuk illerde doğup büyüyörsünüz.

Nedense bu tabiat hiç düşünmüyor sizi."

(...)

Bu fabl parçasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Kişileştirme
- B) Pişmanlık
- C) Benzetme
- D) Koşul
- E) Karşılaştırma

8.

I. Oğuz Kağan büyük kurultay topladı. Maiyetini ve halkını çağırttı. Onlar geldiler ve müşavere ettiler. Oğuz Kağan büyük ordugâhın sağ yanına kırk kulaç direk dikirdi; üstüne bir altın tavuk koydu, altına bir ak koyun bağladı. Sol yanına kırk kulaç direk dikirdi. Üstüne bir gümüş tavuk koydu, dibine bir kara koyun bağladı. Sağ yanda Bozoklar oturdu, sol yanda Üç Oklar oturdu. Kırk gün, kırk gece yediler, içtiler ve sevindiler.

II. (...)

Elli yıldır yanaram hicrin ile
Şimdi buldum seni düştün ele

Zelha eder ya sanem anla hâlim
Âşık oldum göynürem tutgıl elim

Tursa otursa Yusuf'u söylenir
Kanda kim varsa anı zikreyleyir

Zeliha köşkten bakar görür anı
Çağırır feryad eder göynür canı

(...)

Bu parçalarla ilgili aşağıdakilerin hangisinde yanlış bir değerlendirme yapılmıştır?

- A) Her iki parça da anlatmaya bağlı edebî metin türüdür.
- B) Her iki parça da öyküleyici anlatım ağırlıklıdır.
- C) Her iki parça da anonimdir.
- D) I. parça destan, II. parça mesnevidir.
- E) I. parça İslamiyet Öncesi, II. parça İslamî Dönem Türk edebiyatına aittir.

9. (...)

Bir zaman sonra top sesleri duyuldu uzaklardan

Al al oldu dağların moru.

Eli silah tutanlar gitmişti cephelere bir bir,

Kadınlar, çocuklar, dedeler toplandı cami avlusuna

Sordu cümlesi birbirine ne yapak?

Ansızın düşman askeri görüldü çayırda,

Geldi çattı köye gavurun zoru.

(...)

Bu parçanın bir destandan alındığının göstergelerinden biri aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Toplumu ilgilendiren bir konuya yer verilmesi
- B) Şiir şeklinde dile getirilmesi
- C) Yöresel söyleyişten yararlanılması
- D) Açık, anlaşılır bir dil kullanılması
- E) Niteleyici ifadelerden faydalanılması

Kayan ve Nüküz'ün çocukları Ergenekon Vadisinde çoğaldı. Dört yüz yıl sonra buraya sığamaz oldular. Kurultay toplanıp dışarı çıkma kararı aldı ancak sarp dağlar arasında bir geçit bulamadılar. O sırada bilge bir demirci öne çıkıp şöyle dedi: "Bu dağın bir kısmı yalın kat demir madenidir. Odun ve kömür yığıp onu eritirsek kendimize yol açabiliriz." Türkler dağın çevresine yetmiş kat odun, yetmiş kat kömür dizdiler. Yetmiş yere dev körükler kurup ateşi harlattılar. Demir dağ eridi ve yüklü bir devenin geçebileceği genişlikte büyük bir geçit açıldı. Tam o anda Börteçine adında gök yeleli bir bozkurt ortaya çıktı. Türkler, kurdun ayak izlerini takip ederek Ergenekon'dan taşra çıktılar. Ata yurtlarına dönüp düşmanlarını yendiler.

1 - 4. soruları yukarıda verilen metne göre cevaplayınız.

1. Bu parçanın destan türüne ait olduğuna ilişkin en güçlü gösterge aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Olayların belirli bir zaman sırasına göre aktarılması
 - B) Bir milletin varlık mücadelesinin olağanüstü motiflerle iç içe sunulması
 - C) Kahramanların konuşmalarıyla olay örgüsünün ilerlemesi
 - D) Doğal çevrenin betimlemelerle ayrıntılı biçimde verilmesi
 - E) Bilge kişilerin topluma yol göstermesi
2. Parçada geçen bilge demirci ile Börteçine adlı bozkurt birlikte düşünüldüğünde aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?
 - A) Metinde yalnızca akla ve teknik bilgiye dayalı bir çözüm önerilmiştir.
 - B) Toplumun kurtuluşu hem insan akli hem de kutsal/mitleşmiş rehberlik etrafında anlamlandırılmıştır.
 - C) Destanda doğa unsurları yalnızca dekor olarak kullanılmıştır.
 - D) Kurtuluşun temel nedeni, düşmanların güçsüz olmasıdır.
 - E) Türklerin başarıya ulaşmasında kurultayın herhangi bir etkisi olmamıştır.
3. Parçadaki olay örgüsü dikkate alındığında aşağıdaki aşamalardan hangisi sonuç bölümünü en iyi karşılar?
 - A) Ergenekon vadisinin zamanla kalabalıklaşması
 - B) Kurultayın çıkış yolu aramak üzere toplanması
 - C) Demir dağın eritilerek geçit açılması
 - D) Bozkurdun izinden gidilerek vadiden çıkılması
 - E) Türklerin dünyadaki diğer tüm devletleri yenmesi
4. Bu parçada verilmek istenen mesaj aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Bir millet, zor zamanlarda ortak akıl, emek ve inançla yeniden ayağa kalkabilir.
 - B) Doğa koşulları karşısında insanın yapabileceği hiçbir şey yoktur.
 - C) Savaşta başarılı olmak için yalnız fiziksel güç yeterlidir.
 - D) Göç olgusu toplumların gelişimini sekteye uğratır.
 - E) Bir topluluğun gücü, yalnızca geçmişteki kahramanlarına bağlıdır.

Kerem, Aslı'nın aşkıyla yanıp tutuşarak diyar diyar gezerdi. Yanında sarsılmaz dostu Sofu ile Erzurum yollarına
I
düştü. Dağların dorukları bembeyaz karla kaplıydı. Kerem sazını göğsüne bastı, dertli dertli tellere vurdu:

Erzurum'un dağları kar ile boran,
Var mıdır şu dünyada hâlimi soran?
II

Aslı'mın sevdası bağrımı deler,
Yok mudur bu dertli cana bir derman?

Sofu, Kerem'e bakıp "Oğul, gayrı sabreyle; her karanlığın sonunda bir aydınlık vardır." dedi ancak Kerem'in
III
gözyaşları durmak bilmedi. O, aşkın ateşini içine gömüp yola devam etti.
IV

5 - 8. soruları yukarıda verilen metne göre cevaplayınız.

5. Halk hikâyelerinin yapısal ve içeriksel özellikleri dikkate alındığında bu metinle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Anlatımda nesir (düzyazı) ve nazım (şiir) ögeleri bir arada kullanılarak geleneksel yapı korunmuştur.
- B) Olayların duygusal yoğunluğunun arttığı bölümlerde kahraman anlatımını şiirle (saz eşliğinde) dile getirmiştir.
- C) Metindeki mekân unsurları hayal ürünü olup Anadolu coğrafyasıyla hiçbir bağ taşımamaktadır.
- D) Aşk teması, kahramanın fiziksel ve ruhsal bir arayış yolculuğuna çıkmasının temel gerekçesidir.
- E) Konuşma bölümlerinde kalıplaşmış ifadeler ve nasihat içeren bilgece söylemlere yer verilmiştir.

6. Metindeki numaralanmış sözcüklerin türleri sırasıyla aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Edat – İşaret Sıfatı – Bağlaç – Kişi Zamiri
- B) Bağlaç – İşaret Zamiri – Edat – İşaret Sıfatı
- C) Edat – Niteleme Sıfatı – Bağlaç – İşaret Zamiri
- D) Bağlaç – İşaret Sıfatı – Edat – Kişi Zamiri
- E) Edat – İşaret Zamiri – Bağlaç – Kişi Zamiri

7. Bu metinde geçen noktalama işaretlerinin işlevsel analiziyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) "Aslı'nın" sözcüğündeki kesme işareti ('), özel isimlere getirilen iyelik ve durum eklerini ayırmak için kullanılmıştır.
- B) "Kerem sazını göğsüne bastı, dertli dertli tellere vurdu." cümlesindeki virgöl (,), sıralı cümleleri ayırmıştır.
- C) "Oğul, gayrı sabreyle;" cümlesindeki kullanılan noktalı virgöl (;), ögeleri arasında virgöl bulunan sıralı cümleleri ayırmak için kullanılmıştır.
- D) "Oğul," sözünden sonraki virgöl (,), cümle içindeki hitap sözcüğünü belirtmek amacıyla kullanılmıştır.
- E) Metnin son cümlesindeki nokta (.), ünlem ve coşku bildiren ifadelerle vurgu yapmak amacıyla tercih edilmiştir.

8. Bu metindeki yazım kuralları incelendiğinde aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) "diyar diyar" ikilemesi kalıplaştığı için bitişik yazılmalıydı.
- B) "bembeyaz" sözcüğü bir pekiştirmedir ve pekiştirmeler daima bitişik yazılır; kullanımı doğrudur.
- C) "Erzurum yollarına" ifadesinde "yollarına" sözcüğü de özel isme dâhil olduğu için büyük harfle başlamalıydı.
- D) "sabreyle" sözcüğünde herhangi bir ses olayı olmadığı için ayrı yazılması gerekirdi.
- E) "gözyaşları" sözcüğü anlam kaymasına uğramadığı için ayrı yazılmalıydı.

10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM 1. YAZILI SINAVI-2

Adı Soyadı:

Sınıfı :

Numarası :

Puan :

1. Aşağıda *Manas Destanı*'ndan bir parça verilmiştir.

Göklerin yankısıyla, yeryüzünün sesiyle,
Yüce dağların, engin ırmakların nefesiyle,
Büyük Manas doğdu, milletine umut oldu.

O, kahraman doğdu, güçlü büyüdü,
Atını rüzgâr gibi sürdü,
Yiğitler arasında parlayan bir yıldızdı.

Düşmanlar geldi, obaları yıkmaya,
Fakat Manas dimdik durdu,
Ordusunu topladı, savaş meydanına çıktı.

Kılıcı parlarken, atı kişnedi,
Manas'ın adı göğe yazıldı,
Düşmanlar titredi, bozkır onunla yankılandı.

Bu parçaya göre Manas'ın hangi kahramanlık özellikleri vurgulanmaktadır? Açıklayınız.

2.

Güneş ve rüzgâr kimin daha güçlü olduğunu tartışıyorlarmış. Rüzgâr, "Ben daha güçlü olduğumu kanıtlayacağım. Şu karşıdaki paltolu yaşlı adamı görüyor musun? Paltosunu senden daha hızlı çıkaracağıma bahse girerim." demiş. Güneş, bir bulutun arkasına çekilmiş ve rüzgâr kasırga şiddetinde esmeye başlamış. O kuvvetle estikçe ihtiyar adam paltosuna daha sıkı sarılıyormuş. Sonunda rüzgâr pes edip durmuş. Güneş bulutların arkasından çıkıp yaşlı adama nazikçe gülümsemiş. Çok geçmeden adam alnındaki teri silip paltosunu çıkarmış. Sonra rüzgâra dönmüş nazik ve dostça davranışın şiddet ve güç gösterisinden daha etkili olduğunu söylemiş.

Bu fabl parçasına yönelik beş (5) çıkarımınızı yazınız.

5. Aşağıda Türk edebiyatındaki bazı mesneviler hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgilerin hangi mesneviye ait olduğunu belirtilen yere yazınız.

a)

11. yüzyılda (1069 – 1070) Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunulmuştur. Didaktik (öğretici) bir eserdir. Mesnevi şeklinde ve aruz vezniyle 6645 beyit olarak yazılmıştır. Eserde 173 de dörtlük vardır. Siyasetname özelliği gösterir. Edebiyatımızda aruz ölçüsünün kullanıldığı ilk eser olarak kabul edilmektedir.

b)

Divan edebiyatı şairi Şeyhi tarafından mesnevi türünde kaleme alınmış bir hikâyedir. 126 beyitten oluşmaktadır. Türk edebiyatında ilk fabl örneği sayılabilir.

c)

Divan edebiyatı şairlerinden Nâbi'nin eseridir. Eser aruz ölçüsüyle yazılmış bir öğüt kitabıdır. Nâbi bu eseri oğluna öğüt vermek için yazmıştır. Mesnevi nazım biçimi ile yazılan eser, aruzun "feilâtün feilâtün feilün" kalıbı ile yazılmıştır ve 1665 beyitten oluşmaktadır.

d)

Gerçeklerin eşiği anlamına gelir. Konusu din ve ahlakıdır. Didaktik (öğretici) bir eserdir. Mesnevi tarzında yazılmıştır. Nazım birimi olarak beyit ve dörtlük kullanılmıştır. Aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Eserde ayet ve hadislerden yararlanılmıştır.

e)

18. yüzyılda Şeyh Galip tarafından yazılmıştır. Tasavvufi bir mesnevidir ve aşkın ruhani yolculuğunu anlatır. Sembolik bir anlatımla insanın hakikate ulaşma serüvenini işler.

6. Aşağıdaki verilen destanların hangi Türk devletine ait olduğunu karşılarna yazınız.

	Destan	Ait Olduğu Türk Devleti
1.	<i>Oğuz Kağan</i>	
2.	<i>Göç</i>	
3.	<i>Ergenekon</i>	
4.	<i>Türeyiş</i>	
5.	<i>Bozkurt</i>	

7. Aşağıdaki cümlelerde geçen zarf türlerini belirtilen yere yazınız.

185

	Cümleler	Zarf Türü
1.	Kılavuzumuz Kumdere köyünün en namlı nişancılarındandı.	
2.	Kasvetli bir Petersburg sabahı, kirli pencerelerden içeri bakıyor.	
3.	Durmadan iç geçirip kendi kendine bir şeylerden şikâyet ediyor ve kötü kötü de öksürüyor.	
4.	Niçin insanları seyrederek mutlu olmayı beceremeyiz?	
5.	Bu çehre, demin gördüğü gergin yüz değildi.	

Bu temada neler öğreneceğiz?

İçerik Çerçevesi

- **Nesillerin Mirası** temasında edebiyatın sosyolojik değişimlere ve bu değişimlerle çağlar boyu kazanılan kültürel birikimin ortaya çıkmasına zemin hazırlaması üzerinde durulmakta ve Türk dili ve edebiyatı tarihinde din, sosyoloji, felsefe, dil ve kültür alanlarında yaşanan değişimlerin edebî türlere yansımaları ele alınmaktadır.
- Öğrencilere nesilden nesile aktarılacak bugüne miras kalan edebî birikimimizle ilgili farkındalık kazandırılması hedeflenmektedir.
- Bu temada okuma metni olarak Dede Korkut Hikâyeleri'nden örneklerle, Tanzimat Dönemi'nden şiirlere, Servetifünun Dönemi'nden roman parçalara, Fecriatî Dönemi'nden şiirlere, Millî Edebiyat Dönemi'ne ait hikâyelere yer verilmiştir.
- Estetik, özgürlük, saygı, sorumluluk, vatanseverlik değerleri etkinlik ve sorular ile vurgulanmaya çalışılmıştır.
- Tarih, din, psikoloji, sosyoloji bilim dalları edebiyatla ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Temel Kabuller

- Öğrencilerin toplumda meydana gelen sosyal, siyasi ve kültürel değişimlerin edebî eserleri etkilediğini; benzer şekilde edebî anlatımların da sosyal, siyasi ve kültürel değişimlere sebep olduğunu; tahlil edilecek metinlerin türlerine özgü temel kavramları (anlatıcı, olay örgüsü, kişi, zaman, mekân, söyleyici, ahenk unsurları vb.) ve fiiller ile ilgili dil bilgisi konularını bildiği kabul edilmektedir.

Köprü Kurma

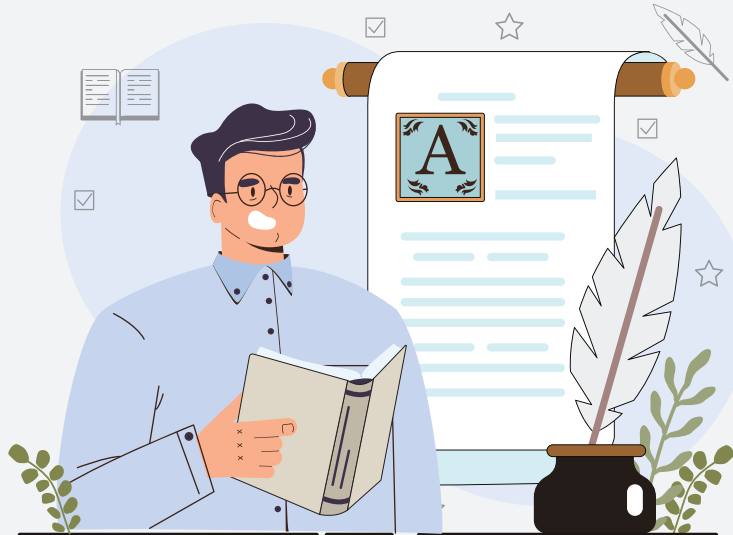
- Öğrencilerin şiir ile anlatmaya bağlı edebî metinlerin yapı özellikleri hakkında önceki bilgileri, bu temada öğrenecekleri bilgilere temel oluşturur. Metinlerin incelenmesinde tarih, sosyoloji, felsefe ve psikoloji disiplinleriyle ilgili bilgilerden faydalanılır. Ayrıca bu temada edinilen bilgi ve beceriler 11 ve 12. sınıfta ele alınacak temalara temel oluşturur.

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

- **Nesillerin Mirası** temasında ele alınan metin türleri ve tema çerçevesindeki diğer konular; etkinlik (açık uçlu, kısa cevaplı, infografik metin, karşılaştırma tablosu, eşleştirme), çoktan seçmeli sorular, bağlam temelli sorular ve yazılı hazırlık çalışmaları ile sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar

- sözlü kültür
- olağanüstülük
- kurmaca
- millî edebiyat
- açık ve örtük ileti
- dönem
- yaşantı
- şiir
- hikâye
- roman
- millî bilinç
- değişim
- yenilik

Etkinlik-1

Aşağıda *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden alınan bir parça verilmiştir.

Kazan Bey, çoluğunu çocuğunu kurtarmış. Hazinesiyle birlikte büyük ganimet kazanmış. Ordusunu toplayıp yurduna geri gelmiş. Altın başlı otağlar kurdurmuş. Karacık Çoban'ı tavlacı başı yapmış. Kahraman koç yiğitlere yer, yurt, altın, gümüş, şalvar, cübbe dağıtmış. Uruz'un başı için kırk cariye ile kırk köle azat eylemiş. Yedi gün, yedi gece ziyafet çekip fakiri fukarayı sevindirmiş. Dedem Korkut gelerek neşeli havalar çalmış. Kazan Bey'in yiğitliğini anlatmış.

Hani beyler, erenler,
Dünya benim diyenler?
Ecel aldı yer gizledi.
Fâni dünya kime kaldı?
Gelimli gidimli dünya,
Son ucu ölümlü dünya!

Güvendiğin dağlara kar yağmasın. Kaba gölgeli ağacın kesilmesin. Coşkun akan tatlı suyun kurumamasın. Kadir Mevla kimseyi namerde muhtaç eylemesin. Aksakallı babanın mekânı cennet olsun. Ak perçemli annenin mekânı cennet olsun. Âmin diyenlerin Allah yüzüne baksın. Allah kimseyi ümitsiz bırakmasın. Günahımızı adı güzel Muhammed'in yüzü suyu hürmetine başışlasın. Huzurunda dua ettik, kabul olsun. Hanım hey...

a) Verilen parçanın dil ve anlatım özelliklerine yönelik beş (5) madde yazınız.

1.

2.

3.

4.

5.

b) Bu parçada geçen altı çizili sözcüklerin tahmin ettiğiniz anlamlarını ve *TDK Türkçe Sözlük*'teki anlamlarını tabloya yazınız.

Sözcükler	Tahminim	TDK Türkçe Sözlük Anlamı
ganimet		
otağ		
yiğitlik		
coşkun		
perçem		

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR (1864 - 1944)

- 18 yaşındayken yazdığı *Şık* romanıyla tanınmıştır.
- Natüralizmin temsilcisi olarak bilinir.
- Abdülhak Hamit Tarhan, onun için Türklerin Emile Zola'sı der.
- Servetifünuncularla çağdaş olmasına rağmen bağımsız kalmış, eserlerinde onlardan tamamen uzak biridir.
- "Toplum için sanat" anlayışıyla yazdığı birçok öykü ve romanı vardır.
- Romanlarında sosyal sorunları, batıl inançları, aile geçimsizliklerini, yanlış Batılılaşmayı, ruh hastalarını konu edinmiştir.
- Eserlerinde İstanbul'un yerli halk tabakasının hayatını işlemiştir.
- Fatih ve Aksaray çevrelerinin mahalle kadınları romanlarının en başarılı tiplerinden olmuştur.
- Kahramanları yerel şiveleriyle konuşturmada ustadır.
- Sokağa ayna tutan sanatçı, eserlerini sade bir Türkçeyle yazmıştır.
- O, mizahı bir amaç değil, bir araç olarak kullanır. Okuyucuyu güldürürken ağılatmanın yolunu bulmuş bir sanatçıdır.
- Çok başarılı bir gözlemcidir.

AHMET RASİM (1864 - 1932)

- Birçok alanda kitap yazan sanatçı fıkra, deneme ve anılarıyla ün kazanmıştır.
- Anı ve fıkralarında eski İstanbul yaşamını renkli ve canlı bir anlatımla dile getirmiştir.
- Yazı dilimizin gelişmesinde büyük emeği vardır.
- O, Türk sanat müziğinin de başta gelen isimleri arasında yer almıştır.
- Gözlemleri güçlüdür. Gördüklerini bir ressam ustalığıyla kısa cümlelerle mizahi bir şekilde ifade etmiştir.
- Tasvir gücü yüksektir. Türk edebiyatının en gerçekçi kalemlerinden biridir.
- Ahmet Mithat geleneğini sürdüren sanatçı, edebiyatımıza belge niteliği taşıyan eserler kazandırmıştır.

ESERLERİ

Roman: *Şık, Mürebbiye, Metres, Cadı, Nimeşinas, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Kokotlar Mektebi, Kaynanam Nasıl Kudurdu...*

Hikâye: *Kadınlar Vaizi, Namuslu Açlık Meselesi, Katil Buse, İki Hödüğün Seyahati, Melek Sanmıştım Şeytanı, Eti Senin Kemigi Benim...*

Tiyatro: *Hazan Bülbülü, Kadın Erkekleşince, İki Damla Yaş, Gülbahar Hanım, Tokuşan Kafalar*

ESERLERİ

Roman: *Askeroğlu, İlk Sevgili, Tecrübesiz Aşk*

Hikâye: *Güzel Eleni, Meyl-i Dil, Ülfet, İki Günahkâr*

Fıkra: *Eşkâl-i Zaman, Muharrir Bu Ya, Şehir Mektupları, Gülüp Ağladıklarım, Cidd ü Mizah*

Anı: *Falaka, Gecelerim, Fuhs-i Atik, Muharrir-Şair-Edip*

Gezi Yazısı: *Romanya Mektupları*

Sohbet: *Ramazan Sohbetleri*

1. I. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin tam adı "Kitab-ı Dedem Korkut Ala Lisan-ı Taife-i Oğuzhan"dır.
- II. Hikâyeleri yazıya geçirdiği tahmin edilen kişi, Dede Korkut'tur.
- III. İçerdiği hikâyeler dilden dile, nesilden nesile aktarılmış anonim ürünlerdir.
- IV. Oğuzların yaşayışları, gelenek ve görenekleri hakkında bilgiler içerir.
- V. Destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi ürünü olarak kabul edilir.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Dirse Han der: - Bayındır Han benim ne eksikliğimi gördü? Kılıcımdan mı gördü, soframdan mı gördü? Benden aşağı kişileri ak otağa, kızıl otağa oturttu; benim suçum ne oldu ki kara otağa oturttu?

Dirse Han'ın bu sözlerine göre bir anda,

- I. Cömertlik
- II. Yiğitlik
- III. Merhamet

özelliklerinden hangileri bulunmalıdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

3. Tekfur kaleden dışarı çıktı, meydana geldi, er diledi. Kazılık Koca onu görür görmez yel gibi yetiştirdi, zambak gibi yapıştı. Kafirin ensesine bir kılıç vurdu, çizgi kadar kestiremedi. Sıra kafire geldi. O altmış batman güzü Kazılık Koca'nın alnının ortasına indirdi. Yalan dünya başına dar oldu, düdüğü gibi kan fışkırdı.

Bu parçada aşağıdaki söz sanatlarının hangisinden yararlanılmıştır?

- A) Tezat - kişileştirme B) Abartma - kişileştirme
C) Benzetme - abartma D) Benzetme - hüsnitalil
E) Konuşturma - benzetme

4 - 5. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Deli Dumrul, kırk yiğit ile yiyip içip otururken ansızın Azrail çıkageldi. Azrail'i ne çavuş gördü ne kapıcı. Deli Dumrul'un görür gözü görmez oldu, tutar elleri tutmaz oldu. Dünya âlem Deli Dumrul'un gözüne karanlık oldu. Çağırıp Deli Dumrul söyler, görelim hanım ne söyler:

Bre ne heybetli ihtiyarsın
Kapıcılar seni görmedi
Çavuşlar seni duymadı
Benim görür gözlerim görmez oldu
Tutar benim ellerim tutmaz oldu
Kemiklerim tuz gibi oldu
Bre sakalcıyı akça ihtiyar
Gözceğizi fersiz ihtiyar
Bre ne heybetli ihtiyarsın söyle bana
Kazam belam dokunur bugün sana
Böyle diyince Azrail'in hiddeti tuttu.

Bre deli!
Gözümün fersiz olduğunu ne beğenmiyorsun
Gözü güzel kızların, gelinlerin canını çok almışım
Sakalımın ağardığını ne beğenmiyorsun
Ak sakallı kara sakallı yiğitlerin canını çok almışım
Sakalımın ağarmasının manası budur.

Bre deli, övünüyordun: Al kanatlı Azrail benim elime geçse, öldüreydim, güzel yiğidin canını onun elinden kurtaraydım diyordun, şimdi bre deli geldim ki senin canını alayım, verir misin yoksa benimle cenk eder misin, dedi.

4. Bu parçada *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin

- I. Dinî unsurlar içirme
- II. Edebî sanatlara yer verilme
- III. Nazım-nesir karışık yazılma

özelliklerinden hangileri örneklenmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

5. Bu parçayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Diyalog takniğinden yararlanılmıştır.
B) Öyküleyici anlatım kullanılmıştır.
C) Anlatım III. kişi ağzından yapılmıştır.
D) Zaman ve mekân unsurları belirgindir.
E) Olağanüstü bir durum söz konusu edilmiştir.

6. Oğlan fikreyledi, der:

– Bir dama direk vururlar, o dama destek olur; ben bunun alınına niye destek oluyorum, dedi.

Oğlan boğanın alnından yumruğunu giderdi, yolundan savuldu. Boğa ayak üstünde duramadı, düştü tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı. Boğanın başını kesti. Oğuz beyleri gelip oğlanın başına toplandılar, aferin dediler. Dedem Korkut gelsin, bu oğlana ad koysun, babasından oğlana beylik istesin, taht alıversin dediler. Dedem Korkut gelir oldu. Oğlanı alıp babasına vardı. Dede Korkut oğlanın babasına söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana
Taht ver erdemlidir
Boynu uzun büyük cins at ver bu oğlana
Biner olsun hünerlidir
Ağıllardan on bin koyun ver bu oğlana
Etlik olsun hünerlidir
Develerden kızıl deve ver bu oğlana
Yük taşıyıcı olsun hünerlidir

Dede Korkut Hikâyeleri'nden alınan bu parçadan hareketle aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) “Ad koyma” geleneği örneklenmiştir.
- B) Bir kahramanlık üzerinde durulmuştur.
- C) Dinî inanışlara vurgu yapılmıştır.
- D) Dede Korkut'un bir görevine değinilmiştir.
- E) Olaylar oluş sırasına göre anlatılmıştır.

7. Oğuz zamanında Kanlı Koca derlerdi, bir gürbüz er var idi. Yetişmiş bir yiğit oğlu var idi, adına Kan Turalı derlerdi. Kanlı Koca der:

– Dostlar, babam öldü ben kaldım, yerini yurdunu tuttum, yarınki gün ben öleceğim oğlum kalacak.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada geçen sözcüklerden herhangi birinin anlamı değildir?

- A) Dönem, devir
- B) Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş
- C) Güçlü, yürekli olan, alp
- D) Sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse
- E) Bozulmadan, değişmeden uzun süre varlığını koruyabilen, dayanıklı olan

8 - 9. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

At ayağı çabuk, ozan dili çevik olur. Kanlı Koca giderek geldi Oğuz'a çıktı. Kan Turalı'ya haber oldu:

– Baban geldi, dediler.

Kırk yiğit ile babasına karşı vardı. Elini öptü. Der:

– Canım baba bana yarar kız buldun mu? Der:

– Buldum oğul hünerin var ise. Kan Turalı der:

– Altın akçe mi ister, katır deve mi ister? Babası der:

– Oğul hüner gerek hüner. Kan Turalı der:

– Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım, kanlı kâfir eline akın edeyim... Kanlı Koca der:

– Hay canım oğul hüner dediğim o değil. O kız için üç canavar beslemişler. Kim ki o üç canavarı bastırır, o kıızı ona verirler. Bastırıp öldürmese onun başını keserler, burca asarlar. Kan Turalı der:

– Baba bu sözü sen bana dememeliydin, mademki dedin, elbette varmalıyım.

8. “Kanlı Koca oğlu Kan Turalı” adlı hikâyeden alınan bu parçadan hareketle Eski Türklerle ilgili,

- I. Akın düzenleyip düşmanla savaşmayı hüner olarak görmektedirler.
- II. Bey sözüne karşı gelmenin yiğitlik olduğunu düşünmektedirler.
- III. Yiğit kişinin korkaklık edip tehlikeden kaçınmasını kusur saymaktadırlar.
- IV. “Dağ, su ve ağaçların kutsal özellikleri olduğuna inanmaktadırlar.
- V. Bir beyde aradıkları özelliklerin başında zenginlik gelmektedir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) I ve III
- B) I ve IV
- C) II ve IV
- D) II ve V
- E) IV ve V

9. Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Diyalog tekniğinden yararlanılmıştır.
- B) Gözlemci bakış açısı tercih edilmiştir.
- C) Olaylar oluş sırasına göre anlatılmıştır.
- D) Kısa ve anlaşılır cümleler kullanılmıştır.
- E) Dinî motiflere yer verilmiştir.

1. Mehtâb kemer tâze belinde
Üstünde semâ gizli bir örtü
Yıldızlar onun güldür elinde

Bu dizelerden hareketle Fecriati şiiri ile ilgili,

- I. Ahenge ve dış yapı unsurlarına önem verilmiştir.
- II. Didaktik bir yaklaşım benimsenmiştir.
- III. Ele alınan temalardan biri tabiattır.
- IV. Divan edebiyatı nazım biçimleri kullanılmıştır.
- V. Söz sanatlarından yararlanılmıştır.

yargılarından hangileri söylenemez?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) III ve V E) IV ve V

2. Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre âlevdir bu karanfil
Gönlüm acısından bunu bildi

Bu dizelerde karanfil aşağıdakilerden hangisine benzetilmiştir?

- A) katre B) dudak C) yâr
D) alev E) acı

3. Akşam yine toplandı derinde...
Cânân gülüyor eski yerinde
Cânân ki gündüzleri gelmez
Akşam görünür havz üzerinde

Bu dizelerde “canan” sözüyle kastedilen aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Bulutlar B) Ay C) Yıldızlar
D) Gökkuşağı E) Güneş

4. Düştükçe vurulmuş gibi yer yer
Kızgın kokusundan kelekler
Gönlüm ona pervane kesildi

Bu dizelerin anlamında eksilme olmadan kurallı bir cümleye çevrilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gönlüm ona pervane kesildi kelekler [onun] kızgın kokusundan vurulmuş gibi yer yer düştükçe.
B) Gönlüm ona pervane kesildi [onun] kızgın kokusundan vurulmuş gibi yer yer düştükçe kelekler.
C) Kelekler [onun] kokusundan vurulmuş gibi yer yer düştükçe gönlüm ona pervane kesildi.
D) Kelekler [onun] kızgın kokusuna vurulmuş gibi yer yer düştükçe gönlüm ona pervane kesildi.
E) Kelekler [onun] kızgın kokusundan vurulmuş gibi yer yer düştükçe gönlüm ona pervane kesildi.

4K

5. Anne ve oğulun akşam gezintileri fazla sürmeyecektir; sonbaharın ufka kızıl dalgalı bir nur ve kanlı bir ışık yaydığı bir gün, haşin bir rüzgâr eser ve hasta anne, yedi yaşındaki zayıf ve hastalıklı oğluna [Ahmet Haşim'e] sürekli akıp giden Dicle'nin hayalini, akşamların hüznünü, hasreti, melali, karanlık gecelerde yaşanan korkuyu, boşluk duygusunu ve yıldızların pırıltılarını bırakıp gider.

Ahmet Haşim'in,

- I. Akşam, yine akşam, yine akşam
Bir sırma kemerdir suya baksam
Üstümde sema kavs-i mutalsam
- II. Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak
- III. Bu bir lisan-ı hafidir ki ruha dolmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta

dizelerinden hangileri Ahmet Haşim hakkında yapılan bu değerlendirmeye ilişkilendirilebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

6. Fecriati şairleriyle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi **yanlıştır**?

- A) "Sanat şahsi ve muhteremdir." görüşünü savunmuşlardır.
- B) Sanat için sanat anlayışına bağlı kalarak eser vermişlerdir.
- C) Serbest müstezâtı geliştirerek kullanmaya devam etmişlerdir.
- D) Sembolizm ve parnasizm şiir akımlarından etkilenmişlerdir..
- E) Süsten ve sanattan uzak, anlaşılır bir dil kullanmışlardır.

7. Bir lamba hüznüyle

Kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi

Söndü göllerde aks-i girye-veşi

Gecenin avdet-i sükunuyla

Bu şiirdeki altı çizili dizede aşağıdaki söz sanatlarının hangisinden yararlanılmıştır?

- A) İstifham
- B) Teşbih
- C) Tecahülûarif
- D) Hüsnütalil
- E) Teşhis

8. Sular sarardı... yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta...
Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller;
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller,
Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

Bu dizelerle ilgili,

- I. Gün batımı betimlenmiştir.
- II. Tecahülûarif sanatından yararlanılmıştır.
- III. Yaşama sevinci dile getirilmiştir.

yargılarından hangileri söylenemez?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

9. Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvari geliyor kan rengi
Başlıyor şimdi melul akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi

Bu dizelerin sunumunda,

görsellerinden hangilerinin kullanılması daha uygundur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

4<

10. I. Dikilir köprü üzerine
Keyifle seyrederim hepinizi
Kiminiz kürek çeker, sıya sıya
Kiminiz midye çıkarır dubalardan
Kiminiz dümen tutar mavnalarda
Kiminiz çımacıdır halat başında

II. Seyreyledim eşkâl-i hayatı
Ben havz-ı hayalın sularında
Bir aks-i mülevvendir anıñçün
Arzın bana ahcar u nebatı
(Yeryüzünün taşları ve bitkileri benim için çok renkli
bir yansıma olduğundan hayal havuzunun sularında
hayatın şekillerini seyrettim.)

Numaralanmış şiirlerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. şiirde sade ve anlaşılır, II. şiirde süslü ve sanatlı bir dil kullanılmıştır.
- B) I. şiirde gözlemlere yer verilmişken II. şiirde imgelerden yararlanılmıştır.
- C) I. şiirde kafiye kullanılmamışken II. şiirde tam kafiye yer verilmiştir.
- D) I. şiir didaktik, II. şiir lirik özellikler taşır.
- E) I. şiirde sanat yapma kaygısı yokken II. şiirde güzele ulaşma hedeflenmiştir.

Bamsı Beyrek derler bir yiğit vardı, Bay Büre Bey'in oğluydu. Bir gün ak
boz altına bindi, yola çıktı; av avladı, kuş kuşladı. Karşı rüzgâr estikçe
bağrını açtı, alplık tasasını geride bıraktı. Tam o esnada kafir obasından
beş yüz mızraklı hain çıkageldi, Beyrek'in üzerine yürüdü. Beyrek
sarsılmaz bir kaya gibi durdu; sazını göğsüne bastı, önce soyladı, sonra
boyladı:

Ağzımı açıp över olsam ulu Tanrı güzeldir,
Tanrı'dan sonra muzaffer olan alp erenler güzeldir.
Korkup kaçmak bizim töremizde var mıdır?
Bu fani dünyada namussuzca yaşamak ar mıdır?

Soyladıktan sonra kılıcına el attı, yalın kılıç kâfire daldı. At sürdü, baş kesti; beş yüzü kâfiri dar günde darmadağın eyledi.

1 - 3. soruları yukarıda verilen metne göre cevaplayınız.

1. Bu metne göre aşağıdaki değerlendirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) Metinde İslamiyet öncesi dönemle (alplık, töre) İslamiyet sonrası dönemin (Tanrı inancı) değer dünyası sentezlenmiştir.
- B) Kahramanın eylemleri, ait olduğu toplumun kolektif bilincini ve idealize edilmiş yiğitlik tipolojisini yansıtmaktadır.
- C) Olaylar olağanüstü bir evrende geçmekte olup dönemin coğrafi ve tarihî gerçeklikleriyle hiçbir bağ kurmamaktadır.
- D) Anlatım biçimi, destan geleneğinden halk hikâyeciliğine geçişin yapısal özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.
- E) Metindeki manzum parça, anlatımın coşku ve ritim yönünü belirginleştirerek iletiyi pekiştirme işlevi görmüştür.

2. Bu parçanın dil, üslup ve anlatım özellikleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Dede Korkut Hikâyeleri'nin karakteristik özelliği olan nazım (şiiir) ve nesir (düzyazı) karışık yapıya yer verilmiştir.
- B) "Av avladı, kuş kuşladı" gibi ifadelerle anlatıma ritmik bir akıcılık ve aliterasyon kazandırılmıştır.
- C) Konuşma ve seslenme bölümlerinde epik (destansı) söylem ön plana çıkarılmıştır.
- D) Metinde olaylar birinci kişili anlatıcı (kahraman bakış açısı) vasıtasıyla okura aktarılmıştır.
- E) "Soylamak" ve "boylamak" gibi döneme özgü kalıplaşmış edebî ifadelerle yer verilmiştir.

3. Metindeki numaralanmış sözcüklerin türleri sırasıyla aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Belgisiz Sıfat – İşaret Sıfatı – Zaman Zarfı – Durum Zarfı
- B) Sayı Sıfatı – İşaret Zamiri – Durum Zarfı – Miktar Zarfı
- C) Belgisiz Sıfat – İşaret Sıfatı – Durum Zarfı – Zaman Zarfı
- D) Niteleme Sıfatı – Kişi Zamiri – Zaman Zarfı – İşaret Sıfatı
- E) Belgisiz Sıfat – İşaret Zamiri – Zaman Zarfı – Durum Zarfı

I. Metin (Fecriati Dönemi Şiiri - Ahmet Hâşim):

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
 Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
 Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak...
 Sular sarardı... Yüzün perde perde solmakta
 Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

II. Metin (Tanzimat Dönemi Şiiri - Namık Kemal):

Görüp ahkâm-ı asrı ağılamaz mısın insafı olanlar
 Beka-yı devlet için kalmadı kimsede bir parça gayret
 Muindir ahrara hazret-i Hak, korkma hürriyetten
 Gidip de zir-i bâr-ı esarete kalma ey millet!

III. Metin (Milli Edebiyat Dönemi Hikâyesi - Ömer Seyfettin):

Eski ev, sokak kapısı açık, arkası bağa bağlı, gürültüsüz odalarından yukarısı, dalları çiçekli ve yemişli kayısı ağaçlarıyla gölgelenmişti. Çardak altında çocuk sesleri yükseliyordu. İhtiyar subay başını kaldırdı, gelen yabancıya sertçe sordu:
 – Kimsin? Nereden gelirsin?
 – Türk çocuğuyum beyim, İstanbul'dan gelirim!

4 - 6. soruları yukarıda verilen metne göre cevaplayınız.

4. Ahmet Hâşim'in "Merdiven" şiirinden hareketle yapılan;

- I. Şiirde dış dünya nesnel bir gerçeklikle değil, şairin ruhunda uyandırdığı izlenimlerle verilmiştir.
- II. "Ağır ağır çıkacaksın" ifadesiyle hayatın zorlukları ve zamanın geçişi imgesel olarak somutlaştırılmıştır.
- III. Toplumsal bir aksaklığı düzeltmek, halkı bilinçlendirmek amacıyla didaktik bir üslupla kaleme alınmıştır.

belirlemelerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

5. Namık Kemal'in "Hürriyet Kasidesi" dikkate alındığında, Tanzimat I. Dönem şiir geleneği hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Şiirde "hürriyet, millet, esaret" gibi toplumsal ve siyasi kavramlar ilk kez yoğun olarak işlenmiştir.
- B) Klasik divan edebiyatı nazım biçimi (kaside) korunmuş ancak içeriği tamamen modernize edilmiştir.
- C) Şair, lirik unsurları toplumsal bir dava uğrunda eriterek epik bir üslup yakalamıştır.
- D) "Sanat sanat içindir" ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalınarak halkın anlayamayacağı soyut imgeler dünyası kurulmuştur.
- E) Beyit nazım birimi ve aruz ölçüsü kullanılmaya devam edilmiştir.

6. Ömer Seyfettin'in "Primo Türk Çocuğu" hikâyesinden hareketle;

- I. Karakterlerin millî kimliği ve çatışmaları doğrudan diyaloglar vasıtasıyla görünür kılınmıştır.
- II. Mekân betimlemelerinde halkın günlük yaşamını yansıtan yalın ve yerli ögeler seçilmiştir.
- III. Olaylar, kahramanlardan birinin dilinden "birinci kişili (ben) anlatıcı" bakış açısıyla aktarılmıştır.

yargılarından hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) II ve III

10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 2. DÖNEM 2. YAZILI SINAVI-1

Adı Soyadı:

Sınıfı :

Numarası :

Puan :

1. Aşağıda *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden bir parça verilmiştir.

İki ihtiyar o kadar dil dökmüş ama oğlan yolundan dönmemiş.

Seğrek, "Anam babam! Beni kardeş yolundan döndürmeyin! İçimdeki ateşi söndürmeyin!" demiş de başka bir şey dememiş. Uşun Koca, son çare olarak Beylerbeyi Salur Kazan'ın kapısını çalmış: "Oğlan, kardeşini öğrendi. İçine ateş düştü. Ağabeyinin ardınca gitmek ister. Biz çok yalvardık yakardık, durduramadık. Bize bir akıl ver. Yol göster. İlk göz ağrımız, Eğrek'imiz gitti gelmez. Bari son sevincimiz, Seğrek'imiz yanımızda kalsın. Bize can yoldaşı olsun. O da giderse ocağım söner!" diye ağlayıp söylemiş.

Bu parçada geçen altı çizili söz öbeklerinin tahmin ettiğiniz anlamlarını tabloya yazınız.

Söz Öbekleri	Tahminim
dil dökmek	
yolundan dönmemek	
içine ateş düşmek	
can yoldaşı olmak	
ocağı sönmek	

2. Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlış olan sözcüğün altını çizerek doğrusunu yazınız.

- Sen durumu arzederken ben de çay getireyim.
- Senki benim en değerli arkadaşımdın, neden yaptın bunu?
- Çizgi filmlerinde çocukların gelişimine etkileri oluyor.
- Havada danseden kuşları izlemek çok keyifliydi.
- Siz de bizimle gelecekmisiniz tarlaya çalışmak için?
- Ardıç ağacından yaptığı kemeçesiyle bir Giresun türküsü çalıyor Ali usta.
- Burayı terkedip gideceğini aklının ucuna bile getirmemişti.

3. Aşağıda Namık Kemal'in *Murabba* adlı şiirinden dizeler verilmiştir.

(...)

Bize gayret yakışır, merhamet Allah'ındır
Hükm-i âtî ne fakîrin ne şehenşâhındır
Dinle feryadını kim terceme-i âhındır
İnledikçe ne diyor bak vatanın her nefesi

Mahveder kendini bülbül bile hürriyet için
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür-mihnet için
Din için devlet için can çekişen millet için
Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi
(...)

hükm-i âtî: Geleceğin hükmü.

şehenşâh: Şahlar şahı, en büyük padişah.

hâil: Engel.

terceme-i âh: Ahın (inlemenin) tercümesi.

âlem-i pür-mihnet: Zahmet (sıkıntı) dolu dünya.

a) Verilen dizelerde geçen değerleri belirleyerek bu değerlerden birini açıklayınız.

b) Verilen şiir parçasının ikinci bendinde istenen ahenk öğelerini yazınız.

Ölçü: _____

Redif: _____

Ses benzerliğine göre kafiye çeşidi: _____

Kafiye örgüsü: _____

4. Aşağıda Ahmet Haşim'in *Merdiven* şiiri verilmiştir.

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağılayarak

Sular sarardı yüzün perde perde solmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta

Eğilmiş arza kanar muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller
Sular mı yandı neden tunca benziyor mermer

Bu bir lisân-ı hafidir ki ruha dolmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta

a) Bu şiirin temasını belirleyiniz.

b) Şiirde "kızıl havalara" imgesinin anlamını, çağrışımlarını değerlendiriniz.